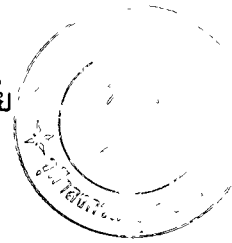

ปัญหาสถานภาพของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ความหมายของ "สถานภาพ"

✓ ในทางสังคมศาสตร์ สถานภาพ (Status) หมายถึงสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลพึงมีและได้รับในหน่วยงานที่สังกัดหรือในสังคมหนึ่ง ๆ สถานภาพจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับตำแหน่งและความรับผิดชอบที่บุคคลผู้นั้นปฏิบัติอยู่ คาร์เตอร์ กูด^๒ (Carter Good) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สถานภาพคือการได้รับตำแหน่งในสังคมซึ่งบุคคลผู้นั้นเกี่ยวข้องกับอยู่ในทัศนะของ เจน ฟออร์กอทสัน^๓ (Jane Forgotson) สถานภาพคือตำแหน่งหรือฐานะที่บุคคลได้รับในสังคมนั้นๆ และสถานภาพย่อมควบคู่กับสิทธิและหน้าที่ ในการที่บุคคลจะมีสิทธิและหน้าที่ เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบและลักษณะงานที่บุคคลผู้นั้นปฏิบัติอยู่ นอกจากนั้นยังรวมถึงการยอมรับในคุณค่าและรางวัลที่ให้กับตำแหน่งนั้น ๆ ด้วย.

สำหรับบรรณารักษะนั้นยังไม่เป็นที่ยุติว่าสถานภาพควรจะเป็นเช่นไร ในบางครั้งเมื่อกล่าวถึงสถานภาพของบรรณารักษ์ มักจะมีผู้กล่าวถึงสถานภาพทางวิชาการ (Academic Status) บาง หรือสถานภาพอาจารย์ (Faculty Status) บาง อย่างไรก็ตามจากการที่ให้มีผู้ศึกษาสถานภาพที่ควรเป็นของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา และจากบทความบางเรื่องที่ผ่านมา ได้มีผู้แสดงความคิดเห็น

^๑ Encyclopedia of Social Sciences, ed. Edwin R. A. Scligman, 14 (1934), 373.

^๒ Carter Good, ed. Dictionary of Education, 3rd. ed. (New York: McGraw-Hill, 1973), p. 525.

^๓ Jane Forgotson, "A staff librarian views the problem of status," College and Research Libraries, 22 (July, 1961), 275.

เกี่ยวกับสถานภาพของบรรณารักษ์ไว้เกือบจะคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างก็เฉพาะในรายละเอียดบางอย่างเท่านั้น ดังเช่น ขอรจ เอ. เวอร์คส์^๔ (George A. Works) ให้ความเห็นไว้ว่า สิ่งสำคัญที่สุดในการแสดงถึงสถานภาพของบรรณารักษ์ก็คือ เงินเดือน บำเหน็จ บำนาญ ระยะเวลาที่ได้หยุดพักในแต่ละปี ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ความสัมพันธ์กับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการ ตลอดจนการได้เข้าร่วมประชุมกับอาจารย์ของมหาวิทยาลัย

แผนกห้องสมุดมหาวิทยาลัยของสมาคมห้องสมุดแห่งมลรัฐเท็กซัส^๕ ได้เสนอแนะเกี่ยวกับสถานภาพที่บรรณารักษ์ควรมีคือ ให้ได้รับเงินเดือนเท่ากับอาจารย์ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากคุณวุฒิและประสบการณ์ ให้มีสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกับผู้สอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวันหยุดพักผ่อนประจำปี สวัสดิการต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้ การลาป่วย การได้รับบำเหน็จบำนาญ การเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

อาเซอร์ เอ็ม. แมคแอนลีย์^๖ (Arthur M. McAnally) ได้วิเคราะห์ให้เห็นความแตกต่างระหว่างสถานภาพทางวิชาการ และสถานภาพอาจารย์ของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยไว้อย่างสังเขปว่า สถานภาพอาจารย์ (Faculty Status) คือการที่บรรณารักษ์ได้รับสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกับที่อาจารย์ได้รับ รวมทั้งมีตำแหน่งเป็นอาจารย์ด้วย ส่วนสถานภาพทางวิชาการ (Academic Status) นั้นคือการที่บรรณารักษ์ได้รับการยอมรับ

^๔George A. Works, College and University Library Problems, (Chicago: ALA, 1927), p. 81.

^๕"Status of college librarians in Texas," Library Journal, 76 (March 15, 1951), 500-1.

^๖Arthur M. McAnally, "The dynamics of securing academic status," College and Research Libraries, 18 (September, 1957), 386.

ว่าเป็นบุคคลากรฝ่ายวิชาการ แต่มีได้มีตำแหน่ง เป็นอาจารย์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือการมีสถานภาพทางวิชาการนั้นบรรณารักษ์จะได้รับสิทธิแค่เพียงบางส่วน หรือน้อยกว่าการมีสถานภาพเป็นอาจารย์

คณะกรรมการพิจารณาภาพ ของบรรณารักษ์ของสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัย และห้องสมุดเพื่อการวิจัย (Association of College and Research Libraries) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association) ได้ให้ความหมายของ สถานภาพทางวิชาการไว้ว่า

"สถานภาพทางวิชาการของบรรณารักษ์วิชาชีพ หมายถึงการที่ผู้มีอำนาจของสถาบันการศึกษา นั้น ๆ ยอมรับว่าบรรณารักษ์เป็นบุคคลากรฝ่ายการสอนและการวิจัย ซึ่งการยอมรับนี้อาจเป็นในรูปของการให้ตำแหน่งอาจารย์และวิทยะยศ (Faculty rank and title) หรือเทียบเท่า ตามแนวทางที่ถือปฏิบัติในสถาบันนั้น ๆ"^๗

ราช มาดาน และคณะ (Raj Madan, Eliese Hetler and Marilyn Strong) กล่าวว่า สถานภาพอาจารย์ (Faculty status) ที่สมบูรณ์ของบรรณารักษ์คือ การที่บรรณารักษ์มีความเท่าเทียมกับอาจารย์ทั้งในด้านตำแหน่งและวิทยะยศ หลักเกณฑ์ในการเลื่อนชั้น ระยะเวลาของการให้ดำรงตำแหน่งนั้น อัตราเงินเดือน การได้รับสิทธิให้ลาศึกษา การได้ลาหยุด การมีสิทธิเป็นตัวแทน และมีส่วนร่วมในกิจการของคณะ ตลอดจนสวัสดิการต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้เช่นเดียวกับอาจารย์ ในบางมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาไม่จัดว่า

^๗"Status of college and university librarians," College and Research Libraries, 20 (September, 1959), p. 400.

^๘Raj Madan, Eliese Hetler and Marilyn Strong, "Status of librarians in four-year state colleges and universities," College and Research Libraries, 29 (September, 1968), 382.

สถานภาพทางวิชาการ และสถานภาพอาจารย์เป็นอย่างเดียวกัน กล่าวคือการที่บรรณารักษ์ได้รับสิทธิบางอย่าง เช่น อาจารย์ เช่น การเข้าร่วมประชุมอาจารย์ หรือมีส่วนร่วมในงานวิชาการอื่น ๆ นั้นนับได้ว่าบรรณารักษ์มีสถานภาพทางวิชาการ โดยมีตำแหน่ง เป็นอาจารย์ และได้รับวิทยศ

อาจสรุปได้ว่า สถานภาพอาจารย์ย่อมสมบูรณ์กว่าและเป็นที่ปรารถนาของบรรณารักษ์มากกว่าสถานภาพทางวิชาการ เพราะสถานภาพทางวิชาการนั้นเป็นแต่เพียงการที่บรรณารักษ์ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคลากรฝ่ายการสอนและการวิจัยของมหาวิทยาลัยเท่านั้น แตกต่างจากสถานภาพอาจารย์ซึ่งนอกจากบรรณารักษ์จะได้รับการยอมรับว่าเป็นฝ่ายวิชาการแล้ว ยังจะได้รับตำแหน่งและวิทยศ เช่นเดียวกับอาจารย์ด้วย และการที่จะให้มีสถานภาพอาจารย์อย่างสมบูรณ์นั้นยังรวมถึงสิทธิและผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่นที่อาจารย์ได้รับด้วย คืออัตราเงินเดือน การมีสิทธิไต่ลาศึกษาและลาหยุด สิทธิในการได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง สิทธิในการออกเสียงในองค์กรต่าง ๆ ของสถาบัน และการมีสิทธิได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการในคณะหรือแผนก ตลอดจนมีวันหยุดประจำปีและสวัสดิการต่าง ๆ เช่นเดียวกับอาจารย์ด้วย

เหตุผลที่บรรณารักษ์ควรได้รับสถานภาพวิชาการ

ในระบบการศึกษาสมัยใหม่ซึ่ง เน้นใหญ่ เรียนรู้จากคนกว่าหาความรู้ด้วยตนเองและเห็นความสำคัญของการวิจัย ทำให้การเรียนการสอนเปลี่ยนจากการบรรยายในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว ไปเป็นการจัดให้มีกิจกรรมอย่างอื่นร่วมด้วย เช่น การประชุมร่วมกัน การใช้ห้องปฏิบัติการ และที่สำคัญที่สุดคือการส่งเสริมให้คนกว่าด้วยตนเอง ซึ่งหมายถึงความจำเป็นที่ต้องใช้ห้องสมุด นอกจากนั้นการสอนในมหาวิทยาลัยยัง เน้นหนักในเรื่องการวิจัยซึ่งก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยของทั้งนิสิตและอาจารย์ ตลอดจนความต้องการทางสังคม ทำให้ขอบเขตของการวิจัยและการสอนขยายวงกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น ทรัพยากรที่

สำคัญและจำเป็นอย่างหนึ่งในระบบการศึกษาใหม่ เช่นนี้ก็คือห้องสมุด ห้องสมุดจะช่วยส่งเสริม
 ในมหาวิทยาลัยได้ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ การจะพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและ
 คุณภาพสูงชนยอมจะลงทุนพัฒนาห้องสมุดให้มีคุณภาพสูงชนควย ห้องสมุดที่มีคุณภาพและประสิทธิ
 ภาพนั้นควรจัดให้รั้กษณะ เป็นเครื่องมืออันทันสมัยในการส่งเสริมการศึกษา เพิ่มพูนความรู้ของ
 นักศึกษา ส่งเสริมการวิจัยของอาจารย์ และมีส่วนในการส่งเสริมความรู้และวัฒนธรรม เพื่อให้
 บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว ห้องสมุดจะต้องมีเจ้าหน้าที่ที่มีคุณวุฒิและความสามารถเหมาะสมที่จะ
 ช่วยในการส่งเสริมการศึกษาของมหาวิทยาลัยได้^{๑๐}

บทบาทของบรรณารักษะสมัยใหม่ได้เปลี่ยนไปจากทัศนคติเก่า ๆ มาก บรรณารักษะ
 ต้องเป็นผู้รอบรู้เกี่ยวกับจำนวนสิ่งพิมพ์ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านปริมาณและประเภท
 ต่าง ๆ กัน รู้จักเครื่องมือในการรวบรวมและให้บริการบรรณานุกรม การให้บริการขอสนเทศ การนำ
 เทคนิคสมัยใหม่มาใช้ในบริการห้องสมุด เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดหาวัสดุเหล่านั้นมาเพื่อ
 สนองความต้องการของอาจารย์และนิสิต สอนนิสิตให้รู้จักวิธีใช้ห้องสมุดทั้งอย่างเป็นทางการ
 และไม่เป็นทางการ ตลอดจนแนะนำอาจารย์และนักวิจัยให้รู้จักให้บริการเหล่านั้น บรรณารักษะ
 เป็นผู้ให้บริการขอสนเทศแก่ผู้ที่ทำงานในมหาวิทยาลัยและชุมชน ทั้งแต่การให้บริการตอบ
 คำถามในเรื่องทั่ว ๆ ไปจนกระทั่งการรวบรวมบรรณานุกรมในสาขาวิชาต่าง ๆ เป็นผู้
 ทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ในการสอนและการวิจัย นอกจากนั้นงานวิจัย
 ของบรรณารักษะเองไม่ว่าจะเป็นในด้านบรรณานุกรมหรือด้านอื่น ๆ ตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ ด้าน

^{๑๐}Eldred Smith, "Academic status for college and university
 librarians - problems and prospects," College and Research
 Libraries, 31 (January, 1970), 9.

^{๑๑}นวนิตย์ อินทรามะ, "บทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัย," วารสารห้องสมุด,
 ๕ (กันยายน-ตุลาคม, ๒๕๑๓), ๓๕๕.

วิชาชีพที่บรรณารักษ์ได้มีส่วนร่วม ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์แก่บริการห้องสมุดและมหาวิทยาลัย โดยตรง ถ้าห้องสมุดฯ บรรณารักษ์ที่เหมาะสมแล้วคุณภาพของการสอน การวิจัย และบริการอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยย่อมไม่สมบูรณ์ โดยลักษณะงานกล่าวได้ว่างานบรรณารักษ์เป็นงานวิชาการ เป็นงานให้การศึกษาโดยตรง ประกอบกับคุณวุฒิของบรรณารักษ์ที่ได้รับการฝึกฝนด้านวิชาชีพนี้มา จึงนับว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยจะยอมรับและยกย่องบรรณารักษ์เช่นเดียวกับผู้ร่วมงานฝ่ายวิชาการอื่น ๆ ตลอดจนการให้ได้รับสิทธิและผลประโยชน์ตอบแทนเช่นเดียวกัน^{๑๑}

การยอมรับว่าบรรณารักษ์เป็นฝ่ายวิชาการนั้นนับว่าเป็นเหตุผลทางการศึกษาอย่างแท้จริง พัฒนาการด้านอุดมศึกษาและบรรณารักษศาสตร์ เป็นเหตุผลอันสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนการยอมรับสถานภาพนี้ เป็นอย่างดี กล่าวคือ

๑. ในระบบการศึกษาสมัยใหม่ดังกล่าวแล้ว มีความต้องการห้องสมุดวิชาการเพิ่มขึ้น เนื่องจากได้มีสิ่งพิมพ์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การให้บริการห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพย่อมมีความสำคัญเพิ่มขึ้นในการที่จะคงไว้ซึ่งคุณภาพของการสอนและการวิจัย ในขณะที่เกี่ยวกับวิชาการสาขาต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้น การที่นักศึกษาค้นคว้าวิชาเฉพาะ และความต้องการเรียนรู้ภาษาต่าง ๆ ล้วนทำให้กองวิชาความสามารถในการติดตามให้ทันข่าวสารต่าง ๆ เหล่านี้

๒. หลักสูตรและความต้องการทางการศึกษาสมัยใหม่ ทำให้ห้องสมุดมีบทบาทและความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาหลายแห่งได้มีการจัดห้องสมุดตามลักษณะวิชา สนใจต่อความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด พยายามจัดบริการให้ผู้ใช้ได้รับความสะดวกที่สุด

^{๑๑}"Standard for faculty status for college and university librarians," College and Research Libraries, news no. 8 (September, 1972), 211.

เพื่อให้ห้องสมุดได้ใช้ประโยชน์มากที่สุดในฐานะเป็นเครื่องมือการเรียนการสอน ในขณะที่เกี่ยวข้องกับบรรณารักษ์มีบทบาทในการสอน การแนะแนวทาง และการวิจัยเพิ่มขึ้น ทำให้ห้องสมุดลักษณะวิชาต่าง ๆ มากขึ้นเช่นเดียวกับความชำนาญในด้านวิชาชีพ

๓. ขอบเขตการศึกษาของแต่ละสถาบันขยายกว้างขึ้น เช่น เปิดให้มีการศึกษาทั่วไป ทั้งระดับชั้นการสอน การจัดหลักสูตรระยะสั้น ๆ การจัดนิทรรศการ พิธีกรรม การเผยแพร่เอกสารสิ่งพิมพ์ การประชาสัมพันธ์ การให้บริการวิชาการแก่สาธารณะทางโทรทัศน์ เหล่านี้ทำให้สถาบันได้รับความสนใจมากขึ้น ซึ่งทุกอย่างที่กล่าวแล้วล้วนต้องการบริการห้องสมุดที่มีประสิทธิภาพทั้งสิ้น

๔. คุณวุฒิของบรรณารักษ์ได้รับการปรับปรุงและเป็นที่ยอมรับว่ามีความสำคัญในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานเช่นเดียวกับอาชีพอื่น ๆ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วเช่นสหรัฐอเมริกา จากการที่มีการปรับปรุงการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ตั้งแต่ปี ๑๙๔๘ คุณวุฒิทางวิชาชีพเบื้องต้นของบรรณารักษ์จะต้องถึงระดับปริญญาโท ฉะนั้นจึงนับว่าเป็นการเหมาะสมที่บรรณารักษ์จะได้รับการยอมรับว่าเป็นฝ่ายวิชาการ เช่นเดียวกับอาจารย์ของแผนกวิชาอื่น ๆ หรือนักวิชาการอื่น ๆ ในสถาบันเดียวกัน^{๑๒}

๕. ความก้าวหน้าและปริมาณของงานวิจัยของบรรณารักษ์ ผลงานที่พิมพ์เผยแพร่ทางคานบรรณารักษศาสตร์ ตลอดจนความก้าวหน้าอื่น ๆ ในวงการบริหารช่วยส่งเสริมให้วิชาชีพบรรณารักษ์เป็นวิชาชีพอย่างสมบูรณ์เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่น ๆ *

๖. สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ต้องการบรรณารักษ์ที่มีความสามารถและประสิทธิภาพ

^{๑๒} "Status of college and university librarians," College and Research Libraries, 20 (September, 1959), 399.

ในการปฏิบัติงานสูง ทั้งนี้เพื่อจะสนองบริการด้านวิชาการที่เฉพาะเจาะจง มีความยุ่งยากซับซ้อนและทันสมัยมากขึ้น การที่จะชักจูงให้ผู้มีความสามารถสูง เขามาทำงานนั้น สถานภาพที่น่าพอใจย่อมเป็นสิ่งจำเป็น เพราะบรรณารักษ์ย่อมเห็นความสำคัญของสถานภาพ และพอใจที่จะเลือกทำงานในสถาบันที่ตนได้รับการยอมรับมากกว่า จึงอาจกล่าวได้ว่า สถาบันที่มิได้ยอมรับสถานภาพทางวิชาการของบรรณารักษ์ย่อมจะขาดแคลนบรรณารักษ์ที่มีความสามารถสูง

๗. ประการสุดท้าย บรรณารักษ์ย่อมต้องการความคุ้มครองและมีอิสระทางวิชาการ เช่นเดียวกับอาจารย์ในสถาบันเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อการปฏิบัติงานอาชีพของบรรณารักษ์จะไม่ต้องหยุดชะงักหรือถูกขัดขวางเพราะความลำเอียงหรือความขัดแย้งอื่น ๆ

นอกจากความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและความก้าวหน้าทางบรรณารักษศาสตร์ที่สนับสนุนให้บรรณารักษะควรมีสถานภาพวิชาการแล้ว เหตุผลด้านวิชาชีพบรรณารักษะก็เป็นแรงกระตุ้นอย่างหนึ่งที่ทำให้บรรณารักษะต้องการสถานภาพวิชาการ เหตุผลเหล่านั้นคือ

๑. เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมหรือมีสถานภาพทางสังคม ถ้าบรรณารักษะได้รับการยอมรับให้มีศักดิ์ศรี เท่ากับฝ่ายวิชาการ มีบทบาทในขบวนการทางการศึกษา มีศักดิ์และสิทธิเท่ากับนักวิชาการทั้งหลายแล้ว ก็เชื่อได้ว่าห้องสมุดแห่งนั้นจะมีประสิทธิภาพสูง^{๑๓} ทั้งนี้จะก่อให้เกิดผลดี เพราะสถานภาพจะทำให้อาจารย์รู้สึกตอบบรรณารักษะเช่นเดียวกับบูรณงานที่เท่าเทียมกัน มีไชบรรณารักษะเป็นผู้รับใช้ หรือนักวิชาการคนละระดับกับอาจารย์ นอกจากนั้นจะทำให้บรรณารักษะมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน (Sense of Belonging) ซึ่งจะทำให้มีความรับผิดชอบและตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้โดยดียิ่งขึ้น

^{๑๓} Robert B. Downs, "Are college and university librarians academic?," College and Research Libraries, 15 (January, 1954), 10.

๒. สถานภาพทำให้บริการห้องสมุดมีประสิทธิภาพ การที่บรรณารักษ์ได้รับการยอมรับว่ามีสถานภาพอาจารย์จะทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน อันจะอำนวยความสะดวกให้แก่การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยได้ยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสอนการวิจัยของสมุด การให้บริการขอสนเทศ หรือการจัดดำเนินการห้องสมุด ซึ่งเป็นเรื่องมีผู้นำไปสู่จุดมุ่งหมายของการศึกษาของสถาบันนั้น ๆ โดยตรง เพราะคุณภาพของบริการห้องสมุดจะเป็นเครื่องตัดสินคุณภาพของห้องสมุดได้เป็นอย่างดี^{๑๘} ซึ่งจะมีผลต่อคุณภาพของการศึกษาของสถาบันนั้น ๆ ควบ

๓. สถานภาพทำให้ได้รับสิทธิและผลประโยชน์เกื้อกูลอื่น ๆ แม้ว่าบรรณารักษ์จะได้รับสิทธิและผลประโยชน์โดยไม่ต้องมีสถานภาพอาจารย์อย่างเป็นทางการ แต่จากความเป็นจริงก็ปรากฏว่า ตำแหน่งอาจารย์นั้นแม้จะได้รับสิทธิต่าง ๆ โดยอัตโนมัติ และไม่ต้องเสียเวลาต่อสู้อย่างไรก็จะเป็น เงินเดือน วันหยุด การเป็นสมาชิกของสมาคมอาจารย์ หรือผลประโยชน์เกื้อกูลอื่น ๆ ที่ควรจะได้รับ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเหล่านี้บรรณารักษ์จึงต้องการสถานภาพเช่นเดียวกับอาจารย์ควบ

สำหรับบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยยังต้องประสบปัญหาอื่น ๆ อีกอันเนื่องมาจากการไม่มีสถานภาพทางวิชาการหรือสถานภาพอาจารย์ กล่าวคือมีความเหลื่อมล้ำในวิชาชีพสำหรับผู้มีคุณวุฒิบรรณารักษศาสตร์อย่างเดียวกันในมหาวิทยาลัยที่มีภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ เพราะผู้สำเร็จวิชาบรรณารักษศาสตร์มาเป็นอาจารย์ในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์จะมีตำแหน่งตั้งแต่อาจารย์จนถึงศาสตราจารย์ ในขณะที่ผู้ทำงานในห้องสมุดซึ่งมีคุณวุฒิต่างกัน เช่นเดียวกับอาจารย์เหล่านั้นจะมีตำแหน่งเป็นบรรณารักษ์ การเลื่อนขั้น เลื่อนเงินเดือน ก็จะไม่เหมือนกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นบรรณารักษ์ก็จะเสียขวัญและหมดกำลังใจ ทำใหม่มหาวิทยาลัย

^{๑๘} Arthur M. McAnally, "The dynamics of securing academic status," College and Research Libraries, 18 (September, 1957), 393.

ประสบปัญหาขาดคนทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ ซึ่งจะ เป็นผลเสียต่อบริการของห้องสมุดและการศึกษาของมหาวิทยาลัย การแก้ปัญหาให้บรรณารักษ์มี สถานภาพอาจารย์โดยการจัดตั้งภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ เพื่อให้บรรณารักษ์ได้มีชั่วโมงสอนหรือบรรจบบรรณารักษ์ในตำแหน่งอาจารย์ของภาควิชาในคณะต่าง ๆ ยังมีโครงการแก้ปัญหาที่ถูกต้องนัก เพราะการที่บรรณารักษ์ต้องปฏิบัติงานสองฝ่ายคือ ทั้งฝ่ายการสอนและบริการนั้น จะทำให้งานทั้งสองอย่างไม่ได้ผลสมบูรณ์ และยังเป็นภาระเสียอัตรากำลังของภาควิชาอื่น ๆ ด้วย^{๑๕}

ควยเหตุผลหลายประการดังกล่าวข้างต้น แผนกห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัย และห้องสมุดเพื่อการวิจัย (ACRL) ซึ่งตระหนักถึงความสำคัญของงานบรรณารักษ์ว่าเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาอย่างแท้จริง และยังเห็นว่ามหาวิทยาลัยจะประสบความสำเร็จในการให้การศึกษาเป็นอย่างดีถ้ากิจกรรมห้องสมุดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับหน่วยงานสอนและงานวิจัยของมหาวิทยาลัย จึงได้สนับสนุนแนวความคิดที่จะให้บรรณารักษ์วิชาชีพได้มีสถานภาพทางวิชาการ และมีสิทธิเท่าเทียมกับอาจารย์ของมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง^{๑๖} และในปี ๑๙๗๒ คณะกรรมการพิจารณาสถานภาพ ของสมาคมแห่งนี้ (ACRL) เช่นกันได้เสนอมาตรฐานสถานภาพ ของบรรณารักษ์ขึ้นเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเป็นแนวทางปฏิบัติของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^{๑๗}

^{๑๕} นวนิตย์ อินทรามะ, "สถานะภาพของบรรณารักษ์ ขอคิดเห็นบางประการ....,"

หน้า ๘๐-๘๑.

^{๑๖} "Status of college and university librarians," op. cit., p. 399.

^{๑๗} "Standard for faculty status for college and university librarians," op. cit., 209-211.

สถานภาพที่บรรณารักษ์กับการ

ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นแตกต่างกันหลายฝ่ายว่าบรรณารักษ์ควรมีสถานภาพเช่นไร โรเบิร์ต บี. ดาวน์ (Robert B. Downs) ได้สำรวจและประมวลความเห็นของผู้สำรวจการห้องสมุดใหญ่ ๆ ในสหรัฐอเมริกาไว้ดังนี้

เรมอนด์ สแวงค์ (Reymond Swank) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าบุคคลากรของมหาวิทยาลัยควรจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มผู้มีตำแหน่งทางวิชาการ (Academic Rank) และผู้ไม่มีตำแหน่งวิชาการ (Non Academic Rank) และในกลุ่มผู้มีตำแหน่งทางวิชาการก็ควรแบ่งออกเป็นอีก ๒ กลุ่มคือ กลุ่มแรกได้แก่อาจารย์ กลุ่มหลังได้แก่นักวิจัย ที่ปรึกษาแนะแนว และบรรณารักษ์ก็จัดอยู่ในกลุ่มหลังของฝ่ายวิชาการนี้ด้วย โดยมีความเห็นว่าบรรณารักษ์ควรเป็นฝ่ายวิชาการ แต่ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งเป็นอาจารย์

ส่วนโรเบิร์ต วอสเปอร์ (Robert Vosper) มีความเห็นว่า นอกจากงานในหน้าที่บรรณารักษ์แล้ว ถ้าบรรณารักษ์ได้ปฏิบัติงานด้านวิชาการบ้าง เช่น มีงานเขียนพิมพ์เผยแพร่ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการอื่น ๆ (Academic Affairs) เป็นต้น บรรณารักษ์น่าจะมีสถานภาพตามที่ตนต้องการไม่ว่าจะเป็นสถานภาพอาจารย์หรือฝ่ายวิชาการ

ส่วนพอล บัค (Paul Buck) มีความเห็นว่าบรรณารักษ์ควรได้รับผลตอบแทนต่าง ๆ เช่นเดียวกับอาจารย์ ในฐานะที่เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมต่อการศึกษาในสถาบันนั้น ๆ แต่ควรจะเป็นหยัควงตนเองในฐานะบรรณารักษ์^{๑๘}

^{๑๘} Downs, "The current status of university library staff," College and Research Libraries, 18 (September, 1957), 381-2.

ยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอนว่าบรรณารักษศาสตร์มีสถานภาพเป็นอย่างไร แต่ตามความคิดเห็นของบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า บรรณารักษศาสตร์มีสถานภาพเป็นฝ่ายวิชาการ ซึ่งจะทำให้ตัวอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

๑. ให้บรรณารักษศาสตร์มีสถานภาพเป็นอาจารย์อย่างสมบูรณ์ (Full Faculty Status) รวมทั้งให้มีตำแหน่งและวิทยะยศ (Rank and Title) ที่เหมาะสมด้วย
๒. ให้มีตำแหน่งที่เทียบเท่ากับอาจารย์ และใช้ระบบจำแนกตำแหน่งทางวิชาการ (Academic Classification)
๓. ให้บรรณารักษศาสตร์มีสถานภาพเป็นฝ่ายวิชาการ แต่ไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อตำแหน่งอาจารย์
๔. โดยวิธีอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความก้าวหน้าและความเป็นอิสระในวิชาชีพ^{๑๘}

ควยวิธีการดังกล่าวนี้จะทำให้สถานภาพของบรรณารักษศาสตร์เป็นที่น่าพอใจ เมื่อไม่สามารถจะเป็นไปได้ควยวิธีหนึ่งวิธีใดก็น่าจะได้มีการพิจารณาแก้ปัญหาโดยหาวิธีใหม่ที่เหมาะสมที่สุด หรือนำเกณฑ์ดังกล่าวมาเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ เพื่อให้สถานภาพของบรรณารักษศาสตร์เป็นที่ยอมรับและทัดเทียมกับสถานภาพของวิชาชีพอื่น ๆ ซึ่งคุณวุฒิและคุณสมบัติเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม การเรียกร้องเพื่อสถานภาพที่ยังคงมีอยู่ต่อไปแม้ในต่างประเทศ เพื่อให้ได้สถานภาพที่พอใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

ในการประชุมสามัญประจำปี ๒๕๑๓ ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในหัวข้อเรื่อง การบริหารงานห้องสมุด ได้มีการประชุมกลุ่มตามประเภทของห้องสมุดคือ ห้องสมุด

^{๑๘} ibid., p. 376.

มหาวิทยาลัย หอสมุดโรงเรียน หอสมุดเฉพาะ และหอสมุดประชาชน สำหรับกลุ่มหอสมุดมหาวิทยาลัยนั้นเมื่อกล่าวถึงหัวข้อบุคลากร ได้มีการพิจารณาถึงสถานภาพของบรรณารักษ์ด้วย โดยที่ประชุมกลุ่มได้มีความเห็นเป็น ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่าบรรณารักษวิชาชีพ (Professional Librarian) ในหอสมุดมหาวิทยาลัยควรอยู่ในตำแหน่งบรรณารักษ ด้วยเหตุผลที่จะคงไว้ซึ่งคำว่า "บรรณารักษ" เพราะอาชีพบรรณารักษมีใ้คนย่อหน้าหรือคำต่อกว่าวิชาชีพอื่น และเมื่อจะก้าวหน้าก็ควรก้าวหน้าไปในตำแหน่งบรรณารักษโดยไม่ก้าวไปอาศัยตำแหน่งของอาจารย์หรือตำแหน่งอื่น ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นเสียงส่วนใหญ่มีความเห็นว่าบรรณารักษควรจะมีตำแหน่ง เช่นเดียวกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และถือการปฏิบัติงานในหอสมุดเป็นชั่วโมงสอน^{๒๐}

หน้าที่และความรับผิดชอบของบรรณารักษหอสมุดมหาวิทยาลัย

เพื่อให้สอดคล้องกับคุณสมบัติของตำแหน่งทางวิชาการ และเพื่อสถานภาพทางวิชาการและสถานภาพอาจารย์ของบรรณารักษ จึงควรจะได้พิจารณาถึงคุณสมบัติและความรับผิดชอบของบรรณารักษให้ได้มาตรฐานเดียวกันกับอาจารย์ หรือผู้ทำหน้าที่ทางวิชาการอื่น ๆ ในสถาบัน ความรับผิดชอบและคุณสมบัติที่ควรพิจารณาดังนั้นได้แก่ การศึกษาหรือคุณวุฒิ ประสบการณ์ งานสอน งานวิจัย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาชีพ และงานบริหารในสถาบัน

^{๒๐} นวนิตย์ อินทร์ามะ, "สถานภาพของบรรณารักษ ขอคิดเห็นบางประการ...", "

การศึกษา

เนื่องจากการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ให้ความสำคัญแก่ระดับการศึกษาและคุณวุฒิของอาจารย์มาก กล่าวคืออาจารย์มีคุณวุฒิยิ่งสูงเพียงใด โอกาสที่จะได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ยิ่งมีมาก การพิจารณาสถานภาพของบรรณารักษ์จึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาและคุณวุฒิเช่นกัน แม้ในต่างประเทศ จากผลการสำรวจก็ปรากฏว่าบรรณารักษ์ที่มีคุณวุฒิสูงมักจะได้รับตำแหน่งทางวิชาการและมีอัตราเงินเดือนสูง^{๒๑} และในบางกรณีคุณวุฒิอาจใช้เป็นเกณฑ์อย่างหนึ่งในการพิจารณาเลื่อนขั้นและตำแหน่ง ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ ราช มาดาน (Raj Madan) เอลิเซส เฮทเลอร์ (Eliese Hetler) และ มาร์วีน สตรอง (Marilyn Strong) ซึ่งพบว่าการศึกษาที่บรรณารักษ์ศึกษาต่อให้ได้คุณวุฒิสูงขึ้น จะมีความสำคัญเป็นอันดับสองรองจากความสามารถในการปฏิบัติงาน^{๒๒} ดังนั้น เมื่อบรรณารักษ์ต้องการมีสถานภาพให้เป็นที่ยอมรับ มีสิทธิเท่าเทียมกับคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยแล้ว บรรณารักษ์จึงควรเป็นผู้มีการศึกษาดี แสวงหาความรู้และสนใจในวิชาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง และนำความรู้และประสบการณ์เหล่านั้นมาใช้ในการปฏิบัติงานใหม่ประสิทธิภาพ

ยังไม่มีข้อกำหนดว่าบรรณารักษ์ของสมาคมมหาวิทยาลัยควรมีการศึกษาแค่ไหนและเพียงใด แต่ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณวุฒิของบรรณารักษ์ไว้มาก เช่น กาย อาร์. ไลล์ (Guy R. Lyle) มีความเห็นว่า อย่างน้อยที่สุดบรรณารักษ์ควรมีคุณวุฒิปริญญาตรีสาขาวิชาเฉพาะ และได้รับปริญญาโทสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ มีประสบการณ์ในการทำงานนานพอควร และคุณวุฒิควรจะตรงกับสายงานที่รับผิดชอบ เช่น งานทำบัตรรายการ การบริการ

^{๒๑} Virgil F. Massman, Faculty status for librarians. (Metuchen, N. J.: The Scarecrow, 1972), p. 43.

^{๒๒} Raj Madan, Eliese Hetler and Marilyn Strong, op. cit., p. 385.

ขอเสนอ เป็นคน^{๒๓} สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัย (ACRL) ได้เสนอแนะว่า บรรณารักษ์ของสมุดมหาวิทยาลัยหรือห้องสมุดวิชาการควรมีคุณวุฒิปริญญาโทและเป็นสาขาวิชาที่สอดคล้องกับงานที่ปฏิบัติ ในบางกรณีควร เป็นผู้ได้รับปริญญาโทสองหรือสามสาขาวิชา ซึ่งอาจจะดีกว่าผู้ได้รับปริญญาเอกเพียงสาขาเดียว^{๒๔} ส่วน ราล์ฟ เอลส์เวิร์ท (Ralph Ellsworth) ให้ความเห็นว่า บรรณารักษ์ของสมุดมหาวิทยาลัยควรมีคุณวุฒิปริญญาเอกสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง และได้รับปริญญาโทสาขาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งเน้นหนักทางด้านบรรณานุกรมและวรรณกรรมชั้นสูง การที่บรรณารักษ์ได้มีโอกาสศึกษาถึงระดับปริญญาเอกย่อมทำให้คุณเคยกับระเบียบวิธีวิจัยเป็นอย่างดี ซึ่งจะ เป็นแนวทางในการช่วยเหลือผู้ใช้อย่างมีประสิทธิภาพและการศึกษาในระดับปริญญาเอกยังทำให้บรรณารักษ์มีผลงานวิจัยเสนอต่อมหาวิทยาลัยและสังคม ซึ่งจะ เป็นทางให้บรรณารักษ์มีโอกาสได้รับตำแหน่งทางวิชาการสูงขึ้นด้วย^{๒๕}

นอกจากจะเป็นผู้มีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และได้รับปริญญาในสาขาใดสาขาหนึ่งแล้ว บรรณารักษ์ควรมีความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ ภูมิเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบการทำงานวิจัยและบริการ ทั้งนี้เพราะในคณาภษาศาสตร์นั้น บรรณารักษ์มีความรู้ภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาที่ใช้ประจำแล้ว จะช่วยให้การบริการและการปฏิบัติงานได้ผลดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะงานบางอย่างต้องการความรู้ภาษาอื่น ๆ เป็นพิเศษ เช่น งานยัทรายการ งานให้บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า สำหรับความรู้เกี่ยวกับ

^{๒๓} Guy R. Lyle, The administration of the college library, (3rd. ed., New York: H.W. Wilson, 1961), pp. 188-92.

^{๒๔} E. J. Josey and Fay M. Blake, "Educating the academic librarian," Library Journal, 95 (January 15, 1970), 126.

^{๒๕} "Doctoral study - a key to what?", College and Research Libraries, 29 (November, 1968), 485.

เทคนิคใหม่ ๆ นั้น ในปัจจุบันนี้ได้มีการนำเครื่องจักรกลและวิธีการใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในบริการ
ห้องสมุดมากขึ้น บรรณารักษ์จึงควรมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือเหล่านี้ด้วย ส่วนความรู้เกี่ยวกับ
ระเบียบงานวิจัยก็มีความสำคัญไม่น้อย เพราะห้องสมุดเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกในการสอน
การคนควา บรรณารักษ์จึงควรมีความรู้เกี่ยวกับการคนควาและวิธีทำงานวิจัยด้วย นอกจากนี้
ความรู้เรื่องการบริหารก็มีความสำคัญเช่นกัน บรรณารักษ์ควรศึกษาลักษณะการบริหารห้องสมุดซึ่ง
มีทั้งการบริหารงานทั่ว ๆ ไป และการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัย^{๒๖}

ปัจจุบันนี้ การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ก้าวหน้ามากขึ้น เพราะมีถึงระดับปริญญา
เอก ห้องสมุดบางแห่งจะมีบรรณารักษที่มีคุณวุฒิปริญญาโท ๒ สาขาวิชา คือ สาขาวิชาเฉพาะ
สาขาใดสาขาหนึ่ง และปริญญาโทสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์อีกด้วย ในสหรัฐอเมริกาได้มีผู้
สำรวจความรู้ และคุณวุฒิของบุคลากรในหอสมุดมหาวิทยาลัย กล่าวคือ ในปี ๑๙๖๗ ได้มีการ
สำรวจคุณวุฒิของบรรณารักษ์ในแคลิฟอร์เนีย (California State College) ปรากฏว่า
บรรณารักษ์ส่วนใหญ่ได้รับปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์ ที่มีคุณวุฒิปริญญาโทสาขาอื่นอีก ๑ สาขา
ด้วยนั้นมีอยู่ ๑๓ เปอร์เซ็นต์ อีก ๕ เปอร์เซ็นต์มีคุณวุฒิปริญญาเอกนอกเหนือจากปริญญาโททาง
บรรณารักษศาสตร์เดิม และอีก ๔๒ เปอร์เซ็นต์กำลังศึกษาเพิ่มเติม^{๒๗} หลังจากนั้นอีก ๒ ปี
คือในปี ๑๙๖๙ แอนนิตา อาร์. ชิลเลอร์ (Anita R. Schiller) ได้สำรวจคุณวุฒิของ
บรรณารักษ์หอสมุดมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาจำนวน ๒,๒๖๕ คน พบว่า ๗๓.๓ เปอร์เซ็นต์
มีคุณวุฒิปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์ ๓.๖ เปอร์เซ็นต์ได้รับปริญญาเอกทางบรรณารักษ-
ศาสตร์ และอีก ๑๑.๖ เปอร์เซ็นต์มีคุณวุฒิปริญญาโท ๒ สาขาวิชา ส่วนอีก ๑๒.๕ เปอร์เซ็นต์
กำลังศึกษาต่อ จากผลการสำรวจนี้แม้ว่าจำนวนบรรณารักษที่มีคุณวุฒิปริญญาเอกจะน้อยกว่า
จำนวนของอาจารย์ แต่ก็เป็นที่น่าพอใจที่บรรณารักษมีคุณวุฒิทางวิชาชีพ (Professional

^{๒๖} Josey and Blake, *op. cit.*, pp. 126-9.

^{๒๗} "Status of California State College Librarians," *American Libraries*, 1 (January, 1970), 58.

agree) เป็นส่วนใหญ่^{๒๔}

การที่จะส่งเสริมให้บรรณารักษ์ได้มีคุณวุฒิสูงขึ้น และได้มาตรฐานเกี่ยวกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัยอาจทำได้โดยสนับสนุนให้มีการศึกษาต่อ เพราะเมื่อบรรณารักษ์ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญเช่นเดียวกับอาจารย์แล้ว บรรณารักษ์ก็สมควรได้มีโอกาสได้ลาหยุดเพื่อศึกษาเพิ่มเติม หรือได้รับทุนอุดหนุนเพื่อการศึกษา ในส่วนตัวของบรรณารักษ์ก็เช่นเดียวกัน ควรต้องหาโอกาสศึกษาต่อ ติดตามข่าวสารความรู้ใหม่ ๆ หรือเข้าร่วมในการฝึกอบรมหรือประชุมสัมมนา ทั้งนี้จะทำให้บรรณารักษ์ได้มีประสบการณ์และแนวความคิดใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ยิ่งในปัจจุบันนี้ความก้าวหน้าทางวิชาการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บรรณารักษ์จะต้องขวนขวายและเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ ๆ

สำหรับการศึกษาและคุณวุฒิของบรรณารักษ์ของหอสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยนั้น ตามร่างมาตรฐานของหอสมุดมหาวิทยาลัย (๒๕๑๘) ซึ่งสมาคมหอสมุดแห่งประเทศไทยโดยคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานหอสมุดได้เสนอแนะคุณวุฒิของบรรณารักษ์ไว้ดังนี้คือ ผู้อำนวยการหอสมุดจะมีสถานภาพเทียบเท่าคณบดี ควรมีคุณวุฒิอย่างทำปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์ และมีประสบการณ์ในการทำงานของหอสมุดมาแล้วไม่น้อยกว่า ๓ ปี ถ้ามีคุณวุฒิปริญญาเอก ต้องมีประสบการณ์ในการทำงาน ๒ ปี หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ จะมีสถานภาพเทียบเท่าหัวหน้าภาควิชา ต้องมีคุณวุฒิอย่างทำปริญญาตรีทางบรรณารักษศาสตร์ หรือปริญญาตรีเฉพาะสาขาอื่นกับอนุปริญญาทางบรรณารักษศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีบุคคลากรอื่น ๆ ซึ่งเรียกว่านักวิชาการ ซึ่งเป็นผู้มีคุณวุฒิสาขาวิชาเฉพาะ เช่น นักวิทยาศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมีสถานภาพเทียบ

^{๒๔} Anita R. Schiller, Characteristics of professional personnel in college and university libraries, Research series no. 16 (Springfield: Ill. State Library, 1969), pp. 30-41, cited by Virgil F. Massman, Faculty status for librarians... p. 53.

เทวอาจารย์ผู้สอน^{๒๕}

งานสอน

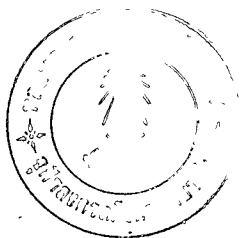
เป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วว่า หน้าที่หลักของห้องสมุดก็คือการให้การศึกษ การจัดบริการต่าง ๆ เพื่อการค้นคว้าและวิจัยของนิสิตและอาจารย์ในสถาบันแห่งนั้น ๆ และคำว่า การสอนก็มีได้หมายความเฉพาะการสอนในห้องเรียน หรือสอนเป็นกลุ่มเท่านั้น ดังที่ กู๊ดคาร์เตอร์ (Good Carter) ได้ให้ความหมายของงานสอนไว้ว่า หมายถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การจัดทำวัสดุ ตลอดจนการแนะแนวทางต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้^{๓๐} ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าบรรณารักษ์มีความรับผิดชอบและพันธะ เช่นเดียวกับอาจารย์ในการที่จะช่วยพัฒนาความรู้และสติปัญญาของนิสิตนักศึกษา

งานสอนของบรรณารักษ์จะมีทั้ง การสอนเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล การสอนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะมีทั้งการบรรยายในชั้นเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด หรือวิชาบรรณารักษศาสตร์ขั้นพื้นฐาน สอนนิสิตบรรณารักษศาสตร์ สอนบรรณานุกรมเฉพาะวิชา การสอนใหญ่จัดกิจกรรมขอเสนอพิเศษเฉพาะสาขาวิชาจากแหล่งต่าง ๆ หรือในบางครั้งบรรณารักษ์อาจได้รับเชิญให้ไปสอนในสถาบันอื่น ๆ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นครั้งคราว ส่วนการสอนนอกห้องเรียนหรือสอนอย่างไม่เป็นทางการของบรรณารักษ์ อาจจัดในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ดังเช่น City University of New York ได้กำหนดหน้าที่การสอนของ

^{๒๕} สยามคหองสมุดแห่งประเทศไทย, คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย, มาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย (ร่าง) (พระนคร, ๒๕๑๘) (อัครสำเนา), หน้า ๒.

^{๓๐} Good, Dictionary of Education, p. 552.

บรรณารักษ์ไว้ดังนี้คือ

๑. การบรรยายในหอเรียนเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแก่นักศึกษา
๒. การบรรยายและนำชมห้องสมุดเป็นกลุ่มตามที่อาจารย์ขอรับ
๓. การจัดเตรียมอุปกรณ์ประกอบการเรียนนอกเหนือจากหนังสือตำรา เช่น ทำบรมนิทรรศการของหนังสือที่กำหนดให้อ่าน และการแนะนำวัสดุเฉพาะอย่างที่มีอยู่ในห้องสมุดประกอบ เป็นต้น
๔. จัดเตรียมโสตทัศนวัสดุเพื่อประกอบคำบรรยายของอาจารย์ เช่น ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง แผ่นเสียง และนิทรรศการ เป็นต้น
๕. ให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับการทำรายงาน ภาคนิพนธ์ และวิทยานิพนธ์
๖. การมีส่วนร่วมในโครงการศึกษาอื่น ๆ ของสถาบันนอกเหนือจากการปฏิบัติหน้าที่ประจำวัน เช่น การศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น

เมื่อเห็นเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่า การปฏิบัติงานห้องสมุดของบรรณารักษ์ย่อมมีความหมายและมีคุณค่าเช่นเดียวกับอาจารย์ที่สอนในห้องเรียน

ผลงานวิจัยและสิ่งพิมพ์ (Research and Publication)

ผลงานกณกวางและวิจัย ตลอดจนผลงานทางวิชาการอื่น ๆ เช่น ตำรา บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ และบทวิจารณ์ต่าง ๆ จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถและประสิทธิภาพของงานวิจัยนั้น ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่านักวิชาการที่ดี อาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ดี ถ้ามีงานเขียนหรืองานวิจัยจะทำให้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายออกไปนอกมหาวิทยาลัย อาจารย์ที่ทำงานวิจัยจึงมิใช่เป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอนในชั้นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังได้เผยแพร่ความรู้ในสาขาวิชานั้น ๆ ให้แก่อาจารย์อื่น ๆ และชุมชนด้วย

สำหรับบรรณารักษ์นั้น คับลิว พอร์เตอร์ เคิลแลม และ เดล บาร์เกอร์ (W. Porter Kellam and Dale L. Barker) กล่าวว่ายังให้ความสนใจในงานเขียนและงานวิจัยไม่มากนัก และจะหวังให้บรรณารักษ์ทำกิจกรรมเหล่านี้เท่า ๆ กับอาจารย์ย่อมเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะลักษณะงานในหน้าที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งหน้าที่หลักของห้องสมุดก็คือรับผิดชอบในการจัดหาวัสดุเพื่อความรู้และการวิจัยให้นักศึกษา อาจารย์ ตลอดจนนักวิชาการ และการให้บริการต่าง ๆ ซึ่งจะหยุดนิ่งไม่ได้^{๓๒} อย่างไรก็ตาม เมื่อบรรณารักษ์ต้องการมีสภาพภาพ เช่นเดียวกับอาจารย์ก็ควรจะมีปฏิบัติให้โดยมาตรฐานที่วางไว้สำหรับอาจารย์ด้วย แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะไม่มีผลโดยตรงต่อการพิจารณาเลื่อนขั้น ตำแหน่ง และอัตราเงินเดือนมากไปกว่าผลการปฏิบัติงาน คุณวุฒิ และอายุราชการของบรรณารักษ์ในห้องสมุดเดียวกันก็ตาม บรรณารักษ์ควรจะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการตามความต้องการและโอกาส แต่เพราะลักษณะงานและความรับผิดชอบของบรรณารักษ์และอาจารย์ต่างกัน จึงทำให้บรรณารักษ์มีเวลาอิสระ เช่นอาจารย์น้อย อย่างไรก็ตาม งานห้องสมุดก็ทำให้บรรณารักษ์ได้ใกล้ชิดกับ

^{๓๒} W. Porter Kellam and Dale L. Barker, "Activities and opportunities of university librarians for full participation in educational enterprise," College and Research Libraries, 29 (May, 1968), 119.

กิจกรรมทางการศึกษาและการวิจัยของมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว

คัลลิว พอร์คเกอร์ เคดแคม และเคด แดล บาร์เกอร์ (W. Porter Kellam and Dale L. Barker) ได้สำรวจความคิดเห็นของผู้อำนวยการห้องสมุดที่เป็นสมาชิกของสมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัยในสหรัฐอเมริกา (ACRL) เพื่อศึกษาทัศนคติ ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติของผู้บริหาร เกี่ยวกับกิจกรรมทางการศึกษาของบรรณารักษ์ในห้องสมุด พบว่าผู้บริหารห้องสมุดส่วนใหญ่สนับสนุนการวิจัยของบรรณารักษ์เป็นอย่างดี ให้โอกาสหรือจัดหาทุนอุดหนุนเพื่อการวิจัยให้ และแม้ว่าผู้บริหารเหล่านั้นจะเห็นว่างานวิจัยนั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวกับปัญหาและงานห้องสมุดก็ตาม แต่ปรากฏว่าบรรณารักษ์จะทำงานวิจัยสาขาบรรณารักษศาสตร์มากกว่าสาขาวิชาอื่น เกี่ยวกับงานเขียนและสิ่งพิมพ์ของบรรณารักษ์ ผู้บริหาร เห็นว่าควรจะสนับสนุนและกระตุ้นให้บรรณารักษ์ได้ทำกิจกรรมนี้ ตลอดจนให้โอกาสและเวลาแก่บรรณารักษ์ในการเตรียมบทความ และเห็นว่าผลงานเหล่านี้ควรมีผลในการพิจารณาเลื่อนขั้น ตำแหน่ง และอัตราเงินเดือนด้วย^{๓๓}

สำหรับในประเทศไทย ทุคมหาวิทยาลัยให้ความสนใจและสนับสนุนให้อาจารย์ทำงานวิจัย แต่งตำรา ตลอดจนเขียนบทความเพื่อพิมพ์เผยแพร่ สถาบันการศึกษาบางแห่งสนับสนุนการวิจัยของอาจารย์รวมทั้งบรรณารักษ์เป็นพิเศษ เช่นสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จะให้เงินอุดหนุนการวิจัยเพิ่มเป็นพิเศษจากเงินเดือนเป็นจำนวน ๒๕ เปอร์เซ็นต์ของเงินเดือนจนกว่าจะทำงานวิจัยนั้น ๆ เสร็จ ซึ่งระยะเวลาในการวิจัยนั้นขึ้นอยู่กับคณะกรรมการจะเป็นผู้พิจารณาอนุมัติตามความเหมาะสมและความยากง่ายของงานวิจัยนั้น ๆ นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยประเภทเฉพาะซึ่งจะพิจารณาเป็นโครงการแต่ละโครงการ^{๓๔}

^{๓๓} ibid., p. 197.

^{๓๔} ศึกษานิพนธ์ นวนิทย อินทรามะ ผู้อำนวยการสำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ๓ สิงหาคม ๒๕๑๘.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้มีการส่งเสริมให้อาจารย์แต่งตำราภาษาไทย โดยพิจารณาให้รางวัลสำหรับตำรา ๓ ประเภทคือ ประเภท "งานใหม่" "งานเรียบเรียง" และ "งานแปล" ซึ่งทั้งสามประเภทนี้จะต้องมีลักษณะ เป็นตำราที่ประกอบปาฐกถาหรือใช้ประกอบปฏิบัติการ อย่างใดอย่างหนึ่ง และไม่เคยพิมพ์จำหน่ายมาก่อนและเขียนเป็นภาษาไทย นอกจากตำราที่ใช้ประกอบการ เรียนวิชาต่างประเทศ ตำราที่อาจารย์แต่งเสนอขอรับรางวัลนั้นจะต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการวิชาการสาขาต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมการแต่งตำรา และพิจารณาให้รางวัลการแต่งตำราตามสาขาซึ่งตนสังกัดอยู่^{๓๕} ได้เคยมีบรรณารักษ์ของหอสมุดกลางซึ่งดำรงตำแหน่งอาจารย์ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ได้รับรางวัลการแต่งตำราประเภท เรียบเรียงประกอบปาฐกถา^{๓๖} แต่ยังไม่ปรากฏว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ได้รับสิทธิ์นี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะบรรณารักษ์ยังไม่มียาน เรียบเรียงหรืองานวิจัยเผยแพร่ หรือมหาวิทยาลัยไม่ให้สิทธิ์นี้แก่ข้าราชการอื่นนอกจากผู้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ ซึ่งเมื่อบรรณารักษ์เป็นผู้ที่มีคุณวุฒิและคุณสมบัติในระดับเดียวกับอาจารย์ และยิ่งในกรณีที่มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่บรรณารักษ์สังกัด ต้องการผลงาน เรียบเรียงหรืองานวิจัยเป็นเกณฑ์อย่างหนึ่งในการพิจารณาเลื่อนขั้นบรรณารักษ์ก็น่าจะได้รับการสนับสนุนให้ได้รับสิทธิ์นี้ด้วย

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับวิชาชีพ (Professional Activity)

บรรณารักษ์ควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์ หรือวิชาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือสนใจ ทั้งนี้เพื่อเป็นผลในการนำมาปรับปรุงบริการห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพ

^{๓๕} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, "ระเบียบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าด้วยการให้รางวัลการแต่งตำรา พ.ศ. ๒๕๑๕," ลงวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๑๕ (วัดสำเนา) หน้า ๑-๓.

^{๓๖} จากการสำรวจ.

ยิ่งขึ้น ทำให้ทราบถึงพัฒนาการต่าง ๆ ในวิชาชีพของตน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมอาชีพ ได้เห็นอุปกรณ์ของสมุดที่ทันสมัย ได้เข้าร่วมประชุมสัมมนา ได้ทราบความคิดเห็นใหม่ ๆ ซึ่งมีผู้เสนอต่อที่ประชุม การได้สมัคร เป็นสมาชิกของสมาคมวิชาชีพจะได้ประโยชน์เป็นอย่างมาก เพราะสมาคมจะให้บริการโดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพของสมาชิกโดยเฉพาะซึ่งไม่อาจจะทำได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นสมาคมยังสนับสนุนการวิจัยโดยรับเป็นผู้จัดพิมพ์เผยแพร่งานค้นคว้าวิจัยของสมาชิก ให้การสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ เช่นจัดการประชุมสัมมนาหรือฝึกอบรมระยะสั้น เป็นต้น

ในต่างประเทศโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา จะมีสมาคมวิชาชีพสาขาต่าง ๆ มากมายทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ ตลอดจนสมาคมระหว่างประเทศ ในสาขาบรรณารักษศาสตร์ นอกจากสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association - ALA) แล้ว ยังมีสมาคมห้องสมุดที่สนับสนุนกิจกรรมห้องสมุดประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะ เช่น สมาคมห้องสมุดเฉพาะอเมริกัน (Special Library Association - SLA) สมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัย (Association of College and Research Libraries - ACRL) สมาคมห้องสมุดกฎหมาย (Law Library Association - LLA) สมาคมต่าง ๆ เหล่านี้จะมีสาขาอยู่ในรัฐต่าง ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (ALA) ซึ่งมีสาขาถึง ๔๕ แห่งใน ๔๕ รัฐ ในประเทศอังกฤษ มีสมาคมห้องสมุดอังกฤษ (Library Association - LA) ซึ่งนอกจากจะส่งเสริมการบริหารห้องสมุดให้ดีขึ้นแล้ว ยังรับผิดชอบเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการให้ปริญญาบรรณารักษศาสตร์ อีกด้วย สมาคมระหว่างประเทศได้แก่สหพันธ์สากลแห่งสมาคมห้องสมุด (International Federation of Library Associations - IFLA) ซึ่งส่งเสริมความร่วมมือในคานาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สมาคมห้องสมุดและสมาคมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการห้องสมุดทั่วโลก สมาคมดังกล่าวนี้ล้วนได้จัดกิจกรรมที่สนับสนุนและส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ทั้งสิ้น เช่นจัดให้มีการประชุมสัมมนา ฝึกอบรม ให้อุปกรณ์การวิจัย จัดทำวารสาร

และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ เป็นคน

ในประเทศไทย สมาคมที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบรรณารักษ์โดยตรงมีเพียงสมาคม
ห้องสมุดแห่งประเทศไทยเท่านั้น ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมหลัก เช่นการ
ประชุมประจำปี ยังไม่เคยเน้นหนักเฉพาะห้องสมุดประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ ยังคง
จัดรวม ๆ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกห้องสมุดทุกประเภท นอกจากนี้ในบางครั้งอาจมี
การประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉพาะบรรณารักษ์ของสมุดประเภทใดประเภทหนึ่ง ด้วยความ
อนุเคราะห์ของสถาบันการศึกษาหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมในงานบริหารของมหาวิทยาลัย (Participation in academic govern-
ment)

ความรับผิดชอบของสถาบันของบรรณารักษ์นั้น มิใช่เพียงแต่การมีชั่วโมงสอนหรือ
ปฏิบัติงานห้องสมุดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ด้วย เช่นการร่วมเป็นคณะ
กรรมการต่าง ๆ หรือร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
ของคณะกิตติ ของมหาวิทยาลัยกิตติ เท่ากับเป็นสื่อกลางในการเสนอความต้องการและความ
สนใจของห้องสมุดให้ผู้บริหารงานใดทราบ ในทางตรงข้ามห้องสมุดก็จะได้ทราบความต้องการ
และนโยบายของมหาวิทยาลัย นอกจากนั้นการที่บรรณารักษ์ได้มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการ
ต่าง ๆ ย่อมทำให้เป็นที่ยอมรับของอาจารย์อื่น ๆ และผู้บริหารซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงถึง
สถานภาพของบรรณารักษ์^{๓๗)}

^{๓๗)} John H. Moriarty, "Academic in deed," College and
Research Libraries, 31 (January, 1970), 14-7.

จากการศึกษาของ เคลลัมและบาร์เคอร์ (Kellam and Barker) อีกเช่นกันที่ ได้สอบถามผู้อำนวยการห้องสมุด ๗๒ แห่ง ปรากฏว่าบรรณารักษ์มีโอกาสร่วมเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยเกือบทุกระดับตั้งแต่ที่มีความสำคัญมากไปจนถึงน้อย เช่นคณะกรรมการพิจารณาหลักสูตร คณะกรรมการสิ่งพิมพ์ของมหาวิทยาลัย คณะกรรมการวารสาร คณะกรรมการศูนย์คอมพิวเตอร์ คณะกรรมการโครงการศึกษาเฉพาะถิ่น เป็นต้น^{๓๘} หรือในแมรี่ เพนซีควาเนีย บรรณารักษ์ของวิทยาลัยเวสต์เชสเตอร์ (West Chester State College) ได้มีส่วนร่วมในการบริหารและกิจการของวิทยาลัย เช่นได้เป็นรองประธานสภาคณาจารย์ ได้ร่วมเป็นผู้แทนบรรณารักษ์ในคณะกรรมการหลักสูตร คณะกรรมการพิจารณาเลื่อนขั้นและอันดับ คณะกรรมการพิจารณาสีทธิและความรับผิดชอบของวิชาชีพ คณะกรรมการวางแผน เป็นต้น^{๓๙} ดังนั้น เพื่อมิให้บรรณารักษ์เป็นผู้ถูกกีดกัน และให้มีความสำคัญเท่าเทียมกับอาจารย์ ตลอดจนให้เป็นที่ยอมรับของผู้อำนวยการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บรรณารักษ์จะต้องสนใจและเกี่ยวข้องในกิจการของมหาวิทยาลัย ซึ่งนอกจากจะมีผลโดยตรงต่อสถานภาพแล้วยังทำให้บรรณารักษ์ทราบนโยบายใหม่ ๆ ของมหาวิทยาลัย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานห้องสมุดอีกด้วย

สิทธิและผลประโยชน์เกื้อกูลจากสถานภาพ

มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาจำนวนมากกว่าครั้งที่เคยยอมรับคุณค่าทางวิชาการของบรรณารักษ์ โดยการให้บรรณารักษ์มีสถานภาพวิชาการ ซึ่งมีทั้งสถานภาพอาจารย์

^{๓๘} Kellam and Barker, "Activities and opportunities of university librarians....," pp. 197-8.

^{๓๙} Mary Anne Burns and Jeanette Carter, "Collective bargaining and faculty status for librarians: West Chester State College," College and Research Libraries, 36 (March, 1975), 116.

อย่างสมบูรณ์แก่บรรณารักษ์ด้วยการ เรียกชื่อบรรณารักษ์เป็นตำแหน่งอาจารย์ หรือบรรณารักษ์
 ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการว่าเป็นบุคลากรฝ่ายวิชาการและมีตำแหน่งเทียบเท่าอาจารย์
 ในการที่บรรณารักษ์จะมีสถานภาพวิชาการหรือมีตำแหน่งอาจารย์นั้นย่อมขึ้นอยู่กับสถาบันนั้น ๆ
 จะพิจารณา^{๕๐} อย่างไรก็ตาม เมื่อเป็นที่ยอมรับแล้วว่าบรรณารักษ์มีสถานภาพเป็นฝ่ายวิชาการ
 และในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพนั้นบรรณารักษ์ย่อมต้องการสภาวะแวดล้อม เช่นเดียวกับ
 กับอาจารย์ สิ่งที่บรรณารักษ์ต้องการก็คือ การมีสถานภาพอาจารย์อย่างแท้จริง มิใช่เท่าเทียม
 แต่เพียงในนามหรือแค่เพียงบางส่วนเท่านั้น บรรณารักษ์ต้องการมีตำแหน่งเช่นเดียวกับ
 อาจารย์ ได้รับอัตราเงินเดือนเท่า ๆ กัน มีสิทธิไต่ตักหยุคหรือลาศึกษาต่อเช่นเดียวกัน มี
 ระเบียบและกฎเกณฑ์ในการให้อยู่ในตำแหน่งและการเลื่อนขั้นเช่นเดียวกัน มีโอกาสที่จะได้รับ
 ทุนอุดหนุนการวิจัย ตลอดจนสวัสดิการและผลประโยชน์เกื้อกูลอื่น ๆ ที่ควรจะได้รับจาก
 มหาวิทยาลัยเช่นเดียวกัน

ตำแหน่งและวิทยะศู (Faculty Rank and Title)

ในสหรัฐอเมริกา แนวความคิดที่ว่า หัวหน้าบรรณารักษ์ควรจะมีตำแหน่งเป็น
 ศาสตราจารย์ รองหัวหน้าบรรณารักษ์มีตำแหน่งเป็นรองศาสตราจารย์ และบรรณารักษ์อื่น ๆ
 ในห้องสมุดมีตำแหน่งเป็นอาจารย์หรือผู้ช่วยศาสตราจารย์นั้นได้มีมานานแล้ว โดยพิจารณาถึง
 ความสามารถ คุณวุฒิ และหน้าที่ที่รับผิดชอบ^{๕๑} บรรณารักษ์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยย่อมต้อง
 การมีตำแหน่งเป็นอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ หรือศาสตราจารย์ อย่าง

^{๕๐} Lewis C. Branscomb. The case for faculty status for academic librarians. (ACRL Monograph no. 33, Chicago: American Library Association, 1970), p. 107.

^{๕๑} W. E. Henry, "The academic standing....," pp. 59-60, cited by Virgil F. Massman, Faculty Status for Librarians...., p. 85.

แท้จริง มิใช่เป็นแต่เพียงตำแหน่งที่เทียบเท่า เพราะโดยหน้าที่แล้วบรรณารักษ์ได้เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่การสอนเช่นกัน โดยสอนนิสิตนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ เพื่อการเรียนการสอนและการวิจัย เป็นผู้จัดบริการให้การเรียนการสอนและการวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี เป็นผู้ช่วยในการกำเนิกรับการวิจัย และในบางครั้งก็มีงานวิจัยของตนเอง^{๕๒} สมาคมอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งสหรัฐอเมริกาชื่อ The American Association of University Professors (AAUP) ยังได้แสดงไว้ว่า บรรณารักษ์วิชาชีพเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอนและการวิจัย^{๕๓}

จากการสำรวจของสมาคมมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ๑๙๖๖ ปรากฏว่ามีมหาวิทยาลัยกว่า ๓๐ แห่งที่บรรณารักษ์ทั้งหมดหรือบางส่วนได้รับแต่งตั้งให้อยู่ในตำแหน่งอาจารย์ ได้แก่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคนซัส (Kansas State University) บรรณารักษ์ได้รับตำแหน่งทางวิชาการมานานกว่า ๒๐ ปีแล้ว โดยได้รับการปฏิบัติและผลตอบแทน เช่นเดียวกับอาจารย์ผู้สอน และที่มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก (New York University) บรรณารักษ์จะได้รับตำแหน่งอาจารย์จนถึงศาสตราจารย์ ซึ่งแต่ละตำแหน่งจะได้รับสิทธิในค่านเงินก้อน ผลตอบแทน เช่นเดียวกับอาจารย์หรือตำแหน่งทางวิชาการอื่น ๆ ทุกประการ^{๕๔}

มหาวิทยาลัยแห่งรัฐอินเดียนา ๒ แห่งคือ ที่มหาวิทยาลัยเพอร์ดู (Purdue) ในปี ๑๙๖๔ มีบรรณารักษ์ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ ๖ ราย รองศาสตราจารย์ ๘ ราย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ๑๔ ราย นอกนั้นอยู่ในตำแหน่งอาจารย์ ส่วนที่มหาวิทยาลัยอินเดียนา (Indiana) ก็เช่นเดียวกัน ได้ให้ตำแหน่งอาจารย์แก่บุคคลเหล่านี้คือ ผู้อำนวยการของสมุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๕๒}Fay M. Blake, "Faculty status: Where it's at," American Libraries, 1 (September, 1970), 768.

^{๕๓}"Status of College and University Librarians," College and Research Libraries, 5 (September, 1959), 399.

^{๕๔}Robert B. Downs, "Status of University Librarians - 1964," College and Research Libraries, 25 (July, 1964), 254.

รองผู้อำนวยการ และผู้ช่วยผู้อำนวยการ มีตำแหน่งศาสตราจารย์ บรรณารักษ์หนังสือหายาก เป็นศาสตราจารย์ทางบรรณานุกรม บรรณารักษ์คณะศึกษาศาสตร์เป็นอาจารย์วิชาการศึกษา บรรณารักษ์คณะนิติศาสตร์ เป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชากฎหมาย เป็นต้น^{๕๕} มหาวิทยาลัยมิชิแกน มีบรรณารักษ์อยู่ในตำแหน่งอาจารย์จนถึงศาสตราจารย์ประมาณ ๒๐ ตำแหน่ง นอกนั้น เป็นข้าราชการ และที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซินก็ให้ตำแหน่งเหล่านี้แก่ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้าฝ่าย ตลอดจนผู้ช่วยที่สำคัญ ๆ^{๕๖}

มหาวิทยาลัยเวิน (Wayne State University) ได้มีการจำแนกประเภทและนิยามคำว่าเจ้าหน้าที่การศึกษา (Academic Staff) ไว้ในปี ๑๙๒๓ เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทแรกคือผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมด้านวิชาการ และมีตำแหน่งอาจารย์หรือสูงกว่า โดยมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมและเผยแพร่ความรู้โดยตรง ประเภทที่สองคือผู้ที่ได้รับการฝึกฝนด้านวิชาการหรือวิชาช่างฝีมือ อาจมีตำแหน่งอาจารย์หรือสูงกว่านั้น แต่ไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ สำหรับบรรณารักษ์ในมหาวิทยาลัยเวินจัดอยู่ในประเภทแรก จึงมีฐานะ ตำแหน่ง และได้รับสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกับอาจารย์ที่สอนในห้องเรียน^{๕๗}

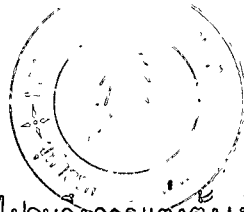
ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง (Tenure)

ในต่างประเทศ ระยะเวลาของการให้อยู่ในตำแหน่งอาจกำหนดเป็นปี ๆ หรือมีสัญญาตลอดไปหลังจากได้ทดลองปฏิบัติงานเป็นที่พอใจหรือมีการต่อสัญญาเป็นระยะ ๆ อย่งไรก็ตาม ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง (Tenure) หมายถึงการที่บรรณารักษ์ได้รับแต่งตั้งให้

^{๕๕} Loc. cit.

^{๕๖} Ibid., p. 255.

^{๕๗} Loc. cit.

อยู่ในตำแหน่ง เป็นช่วงระยะเวลาไปจนถึงการแต่งตั้งเป็นการถาวร ควรได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนี้ไม่ว่าจะเป็นช่วงระยะเวลาหรือยาวนานเพียงใด ย่อมมีความหมายในการปฏิบัติหน้าที่ของบรรณารักษ์มาก เพราะบรรณารักษ์ก็เช่นเดียวกับอาจารย์ คือต้องการมีอิสระภาพในคำวิชาการ ในการปฏิบัติหน้าที่นั้นไม่ว่าจะเป็นการจัดหาสิ่งพิมพ์เข้าห้องสมุด การดำเนินงานเทคนิค การให้บริการแนะแนวการอ่าน บริการด้านบรรณานุกรม หรือบริการอื่นใดก็ตาม บรรณารักษ์ย่อมต้องการ ความคุ้มครอง ความมีอิสระภาพและหลักประกันในการปฏิบัติหน้าที่ เช่นเดียวกับอาจารย์ผู้สอน สิทธิเกี่ยวกับระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง (Tenure) จึงมีความหมายต่อบรรณารักษ์มากเช่นกัน เพราะเป็นการให้เสรีภาพในการสอนและการวิจัย และยังเป็นการให้สังคมยอมรับและ เชื่อถือในความสามารถ ทำให้มีเสถียรภาพและเป็นหลักประกันในสังคม ซึ่งจะมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และนำมาซึ่งความสำเร็จของสถาบันนั้น ๆ โดยตรง^{๔๔} ในการพิจารณาให้ถือครองตำแหน่งของบรรณารักษ์ก็ควรจะใช้หลักเกณฑ์เดียวกับอาจารย์คั้งที่สมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัย (ACRL) ก็ได้เสนอแนะไว้ใน การกำหนดมาตรฐานสถานภาพของบรรณารักษ์^{๔๕} ไม่ว่าจะเป็นการบอกเลิกสัญญา เมื่อบรรณารักษ์ปฏิบัติงานไม่เป็นที่น่าพอใจ การทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรในระหว่างทดลองปฏิบัติงาน การต่อสัญญาเมื่อครบกำหนดระยะเวลาหนึ่ง หรือการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตลอดไปก็ตาม เพราะเมื่อบรรณารักษ์ได้รับการยกย่องให้มีฐานะในการทำงานเท่าเทียมกับอาจารย์แล้ว ย่อมทำให้มีหลักประกัน มีกำลังใจ มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ และอุทิศความสามารถให้งานได้อย่างเต็มความสามารถ

^{๔๔} "1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure," AAUP Bulletin, 53 (June, 1967), 246.

^{๔๕} "Standards for faculty status for college and university librarians,"

สำหรับในประเทศไทย การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน กล่าวคือผู้ได้รับการบรรจุเข้ารับราชการจะโดยวิธีคัดเลือกหรือสอบคัดเลือกก็ตาม จะต้องให้ทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการในตำแหน่งนั้นเป็นเวลาตามที่กำหนดในกฎ ก.พ. ไม่น้อยกว่า ๒ เดือน แต่ไม่เกิน ๑ ปี เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาว่าผู้นั้นมีความประพฤติ ความรู้ และความสามารถ เหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่ราชการในตำแหน่งที่ได้รับแต่งตั้งหรือไม่ ซึ่งผู้บังคับบัญชาอาจเห็นว่าไม่ควรให้รับราชการต่อไป หรือให้ทดลองปฏิบัติราชการต่อไปอีกระยะหนึ่ง หรือควรถอนออกจากราชการต่อไป ผู้มีอำนาจสั่งบรรจุก็จะสั่งให้บรรจุบุคคลผู้นั้นเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ^{๕๐} ซึ่งจะทำให้บุคคลผู้นั้นมีสภาพการเป็นข้าราชการพลเรือนอย่างถาวรจนกว่าจะออกจากราชการตามมาตรา ๕๔-๖๐๑ แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน^{๕๑} อย่างไรก็ตาม หลักการดังกล่าวข้างต้นเป็นแค่เพียงทฤษฎีที่กำหนดไว้เป็นแนวทางเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วหลังจากที่ข้าราชการผู้นั้นได้ทดลองปฏิบัติราชการครบ ๒ เดือนก็จะได้รับการบรรจุและแต่งตั้งโดยอัตโนมัติ หลักการดังกล่าวจึงไม่สู้จะมีผลเท่าใดนัก

นอกจากนั้นในปัจจุบันนี้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้จัดให้มีการเลือกตั้งผู้ดำรงตำแหน่งคณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสำนัก และรองผู้อำนวยการสำนัก โดยหลักการดังกล่าว หัวหน้าบรรณารักษ์ในหอสมุดที่มีฐานะเป็นสำนักจึงเป็นผู้ที่มาจากการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่ง การเลือกตั้งหัวหน้าบรรณารักษ์เท่าที่ปรากฏในปัจจุบันนี้มีอยู่ ๒ แห่งคือ สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันนิติพัฒนบริหารศาสตร์ และสำนักหอสมุด

^{๕๐} "พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช ๒๕๐๘," จุลสารบรรณศาสตร์ (ฉบับพิเศษ), ปีที่ ๖ (มีนาคม ๒๕๑๕), หน้า ๙.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๑๖.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง^{๕๒} การมีผู้บริหารห้องสมุดมาจากการเลือกตั้งนั้น จะไม่เป็นการทำ
ใหญ่ขึ้นต้องอยู่ในตำแหน่งตลอดไปโดยอัตโนมัติ ดังตัวอย่างในสำนักบรรณสารการพัฒนา
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ผู้อำนวยการสำนักที่มาจากจากการเลือกตั้งจะอยู่ในตำแหน่งคราว
ละ ๒ ปีและอาจได้รับเลือกตั้งติดต่อกันได้อีก ๑ ครั้ง ผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่ง ๒ ครั้งติดต่อกัน
แล้วมีสิทธิได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งเดิมได้อีกเมื่อใดเว้นระยะเวลาอย่างน้อย ๒
ปี ส่วนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งก็คือผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการในสถาบันนั้น ๆ ไม่ว่าจะ เป็น
อาจารย์ นักวิจัย บรรณารักษ์ หรือตำแหน่งอื่น ๆ^{๕๓} แต่ทั้งนี้เป็นการตกลงกันภายใน มิได้เป็น
กฎหมายหรือกฎทรวงแต่อย่างใด

การมีผู้บริหารห้องสมุดมาจากการเลือกตั้งนั้น จะก่อให้เกิดผลดีในการปฏิบัติงาน
และบริการของห้องสมุด กล่าวคือ ทำให้ห้องสมุดมีผู้บริหารซึ่งอาจมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ มี
ความกระตือรือร้นในการทำงาน เพื่อปรับปรุงคุณภาพของห้องสมุดให้ดียิ่งขึ้น ไม่ก่อให้เกิดความ
เบื่อหน่ายในบรรยากาศการทำงาน ไม่เป็นการสร้างระบบพวกพ้อง เพราะมีเวลาในการ
ดำรงตำแหน่งจำกัด การที่หัวหน้าห้องสมุดเป็นบุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งให้เข้ามาบริหารงาน
นั้น ย่อมได้รับความร่วมมือจากเพื่อนร่วมงานและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
ในการทำงาน แต่มีข้อเสียที่ผู้บริหารในระดับสูงกว่าน่าจะพิจารณาไว้อย่างคือ ในบางครั้ง
ระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งอาจเร็วเกินไปกว่าที่จะปฏิบัติงานซึ่งเป็นโครงการริเริ่มโครงการใด

^{๕๒} จากการสำรวจ

^{๕๓} "หลักเกณฑ์การเลือกตั้งผู้ดำรงตำแหน่งคณบดี/รอง ผู้อำนวยการสำนัก/รอง
หัวหน้า/รองหัวหน้าโครงการภาษาต่างประเทศ," สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
(๒๕๑๘), (อัสสำเนา). หน้า ๑-๒.

โครงการหนึ่งใด^{๕๔} และถ้าผู้ใดได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าไม่เหมาะสมกับตำแหน่งนั้น ๆ เพียงแต่เป็นที่รู้จักกว้างขวาง และไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารและการบังคับบัญชาได้เช่นกัน ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ อาจไม่ได้ผู้บริหารที่ทำงานจริง เพียงแต่หวังตำแหน่งเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อแนวโน้มปัจจุบันเป็นเช่นนี้ จึงน่าจะได้มีการพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียของการพิจารณาแต่งตั้งหรือ เลือกลงผู้บริหาร งานของสมาคมโดยรอบคอบ แล้วนำมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมกับลักษณะงานของสมาคมและสภาพทั่วไปของสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อประสิทธิภาพของของสมาคม อันจะส่งผลถึงคุณภาพของสถาบันนั้น ๆ โดยตรง

เงินเคื่อน

อัตราเงินเคื่อนที่สูงและพอเพียงจะเป็นเครื่องจูงใจให้ใคร่คนที่มีความสามารถเข้ามาสู่อาชีพบรรณารักษ์ และยอมก่อให้เกิดขวัญดีแก่บรรณารักษ์ ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสถานภาพอีกด้วย อัตราเงินเคื่อนของบรรณารักษ์และอาจารย์ในต่างประเทศมักจะไม่เท่ากันโดยทั่วไปแล้วเงินเคื่อนของบรรณารักษ์จะน้อยกว่าของอาจารย์^{๕๕} มีข้อสังเกตเกี่ยวกับอัตราเงินเคื่อนของบรรณารักษ์ในสหรัฐอเมริกาคือ ๑) อัตราเงินเคื่อนที่บรรณารักษ์ได้รับอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ๒) ตำแหน่งที่จะได้รับเงินเคื่อนสูงมีน้อยสำหรับอาชีพบรรณารักษ์ และ

^{๕๔} สัมภาษณ์นางนวนิตย์ อินทรามะ ผู้อำนวยการสำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ๓ กันยายน ๒๕๑๙.

^{๕๕} Guy R. Lyle, The administration of the college library.
:.....

๓) อัตรารายเดือนของบรรณารักษ์น้อยกว่าของอาจารย์^{๕๖} ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้เสนอแนะว่า อัตรารายเดือนของบรรณารักษ์ควรจะได้รับปรับปรุงเพื่อประสิทธิภาพของงานอาชีพ ทั้งที่บรรณารักษ์ในแคลิฟอร์เนีย (California State College) ได้สรุปข้อเสนอแนะไว้ว่า บรรณารักษ์ควรจะได้รับเงินเดือนเพิ่ม ๑๒ เดือน และได้มีวิทยุยกฟ้องอย่างน้อย ๑ เดือน อัตรารายเดือนขั้นต่ำของบรรณารักษ์ต่อ ๑ ปีการศึกษาควรจะได้รับเท่ากับอาจารย์ และถ้าบรรณารักษ์ต้องทำงานนานกว่า ๑ ปีการศึกษา ก็ควรจะได้รับเงินเพิ่มอีก เป็นเปอร์เซ็นต์จากเงินเดือน ๑ ปีการศึกษานั้น^{๕๗}

สำหรับข้าราชการพลเรือนในประเทศไทยไม่มีปัญหาเรื่องความแตกต่างของอัตรารายเดือนขั้นต้น เพราะ ก.พ. จะเป็นผู้รับรองคุณวุฒิของผู้ได้รับปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพเพื่อประโยชน์ในการบรรจุและแต่งตั้ง และกำหนดอัตรารายเดือนที่ควรได้รับ อัตรารายเดือนของข้าราชการพลเรือนนอกจากข้าราชการตำรวจที่มียศจะมี ๑๑ ระดับ แต่ละระดับมีขั้นเงินเดือนละเอียดออกไปหลายขั้นไม่เท่ากัน ส่วนการกำหนดตำแหน่งว่าราชการจะมีตำแหน่งใด ระดับใด ในสายงานใด อยู่ในส่วนราชการใด จำนวนเท่าใด และต้องใ้ผู้มีคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งอย่างใด ให้เป็นไปตามที่ ก.พ. กำหนด โดยให้คำนึงถึงลักษณะหน้าที่และความรับผิดชอบ ปริมาณงาน และคุณภาพของงาน^{๕๘}

^{๕๖} Peggy Hein and Donald F. Cameron, The economics of librarianship in college and university libraries, 1969-70: A sample survey of compensations. (Washington, D.C.: Council on Library Resources, Inc., 1970), cited by Virgil F. Massman, Faculty Status for Librarians. p. 94-5.

^{๕๗} "Status of California State College Librarians," American Libraries, 1 (January, 1970), 59.

^{๕๘} "พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช ๒๕๑๘," เรื่องเดิม, หน้า ๓-๖.

หลักเกณฑ์ในการเลื่อนขั้นและตำแหน่ง

ขวัญและกำลังใจที่บรรณารักษ์ควรจะได้รับอีกอย่างหนึ่งก็คือความก้าวหน้าในอาชีพ อันเป็นผลเนื่องมาจากการปฏิบัติงาน การวัดผลงานจะเป็นเครื่องชี้ถึงความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ของตน ผลจากการศึกษาของ ราช มาदान (Raj Madan) และคณะ พบว่า ประมาณเกือบ ๕๐-เปอร์เซ็นต์ของบรรณารักษ์ที่สำรวจ ให้ความเห็นว่าหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาเลื่อนขั้นและตำแหน่งสำหรับบรรณารักษ์เหมือนกับหลักเกณฑ์ที่ใช้สำหรับอาจารย์ และในบรรดาหลักเกณฑ์ที่วางไว้ต่าง ๆ นั้น ผลการปฏิบัติงานมีความสำคัญที่สุดในการพิจารณา รองลงมาคือคุณวุฒิที่ได้รับเพิ่มขึ้น และอายุราชการ ส่วนงานวิจัยและงานเขียนมีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้าย^{๕๕}

แม้ว่าหลักเกณฑ์ที่ใช้ในแต่ละแห่งจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด แต่ก็มีหลักเกณฑ์ที่ใช้กันอยู่โดยทั่ว ๆ ไปซึ่งนำมาใช้กับงานห้องสมุดและบรรณารักษ์ได้ คือ

๖. งานสอน งานสอนของบรรณารักษ์มองเห็นไม่เด่นชัดเช่นงานสอนของอาจารย์ ควรถือว่างานบรรณารักษ์เป็นงานให้คำแนะนำ และงานสอนในลักษณะพิเศษอย่างเต็มเวลา ซึ่งการสอนอาจหมายถึงการสอนเป็นกลุ่ม เป็นรายบุคคล สอนโดยตรงหรือโดยอ้อม ความสำเร็จในด้านการสอนของบรรณารักษ์จึงหมายถึงความสำเร็จในงานห้องสมุดที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนั้นยังต้องยอมรับคว่าบริการห้องสมุดที่ให้แก่นิสิตและอาจารย์นั้น ส่วนใหญ่ไม่ใช่การสอนเป็นทางการ และให้เป็นรายบุคคล และในบางครั้งกิจกรรมบางอย่างของห้องสมุดที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาและการใช้แหล่งวิชา ตลอดจนองค์การความสามารถของบรรณารักษ์ในด้านวิชาการระดับสูง อาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับนิสิตโดยตรงเลยก็ได้ หากแต่

^{๕๕} Madan Hetler and Strong, "The status of librarians....," pp. 386-7.

จะมีผลต่อการเรียนการสอนในสถาบันนั้น ๆ

๒. งานวิจัยและความคิดสร้างสรรค์ บรรณารักษ์ที่มีผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ ควรจะได้นำมาเป็นส่วนในการพิจารณาปูนบำเหน็จความชอบด้วย อย่างไรก็ตามก็ขอยอมรับว่าโดยปกติแล้วบรรณารักษ์จะทงปฏิบัติงานของสมาคมสัปดาห์ละ ๓๕-๔๐ ชั่วโมงหรือมากกว่านี้ จึงอาจมีเวลาแยกกว่าอาจารย์ ดังนั้น ถ้าผู้บริหาร เห็นว่าควรจะให้งานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาเลื่อนตำแหน่ง ก็ควรแจ้งให้บรรณารักษ์ทราบ และให้บรรณารักษ์ได้มีเวลาพิเศษเพื่อการทำงานนี้บ้าง

๓. ความสามารถและกิจกรรมด้านวิชาชีพ กิจกรรมเกี่ยวกับวิชาชีพจำเป็นและสำคัญสำหรับงานห้องสมุด เช่น เกี่ยวกับงานสอน ทำให้บรรณารักษ์ได้คืนตัวในวิชาชีพของตนอยู่เสมอ และได้ทราบความเปลี่ยนแปลงตลอดจนแนวความคิดใหม่ ๆ ในวิชาชีพบรรณารักษ์เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขงานในหน้าที่รับผิดชอบให้ทันสมัยอยู่เสมอ และมีประสิทธิภาพ มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนและส่งเสริมให้บรรณารักษ์ได้มีโอกาส เข้าร่วมประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ ตลอดจนให้เงินอุดหนุนด้วย

๔. การให้บริการแก่มหาวิทยาลัยและชุมชน บรรณารักษ์ควรมีโอกาสช่วยงานด้านบริการในมหาวิทยาลัยและชุมชน เพื่อแสดงถึงความสามารถและความรับผิดชอบต่อสถาบัน เช่นเดียวกับผู้ร่วมอาชีพสาขาอื่น ๆ

๕. งานบริหาร บรรณารักษ์เกือบทุกคนต้องทำงานบริหารอยู่แล้ว อย่างน้อยที่สุดก็ต้องควบคุมดูแลการทำงานของเสมียนพนักงานและนิสิตช่วยงานห้องสมุด ถ้าบรรณารักษ์คนใดทำงานบริหาร เป็นส่วนใหญ ก็ควรถืองานบริหารเป็น เกณฑ์ในการ เลื่อนตำแหน่งหรือเงินเดือน

และความสำเร็จของงานบริหาร เป็นเครื่องวัดประสิทธิภาพของงาน^{๖๐}

ในการพิจารณาแต่งตั้งและเลื่อนชั้นข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยนั้น อาจารย์จะได้เลื่อนชั้นเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ตามลำดับ ซึ่งถือคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่ง ความรู้ความสามารถ และผลงานทางวิชาการเป็นสำคัญ^{๖๑} โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแต่งตั้งอาจารย์ให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์เอง ที่ประชุมบรรณารักษ์ของสมุดมหาวิทยาลัยจึงได้ร่างหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบรรณารักษ์เสนอต่อคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย (ก.ม.) ทั้งนี้คือ บรรณารักษ์ I ให้เป็นเช่นเดียวกับตำแหน่งอาจารย์ คืออยู่ในระดับควม ๓-๓ ส่วนบรรณารักษ์ II, III และ IV มีรายละเอียดดังนี้

๑. ตำแหน่งบรรณารักษ์ II ผู้ที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้ง จะต้องมีความรู้ความสามารถ และผลงานทางวิชาการดังนี้

๑.๑ คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง จะต้องดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ I ระดับ ๓ มาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี

๑.๒ ผลงานทางวิชาการ ประกอบด้วย

๑.๒.๑ มีชั่วโมงการปฏิบัติงานในหน้าที่บรรณารักษ์เฉพาะอย่าง และ

๑.๒.๒ งานแต่ง เรียบเรียง แปลหนังสือ หรือเขียนบทความทาง

^{๖๐} Arthur M. McAnally, "Priviledges and obligations of academic status," College and Research Libraries, 24 (March, 1963), 103.

^{๖๑} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, การใช้ P.C. กับข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย โดย สมชาติ อินทรทูต หน่วยผลิตเอกสารมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘, หน้า ๑๒-๔.

วิชาการ ซึ่งมีคุณภาพดีและได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว
หรือ

- ๑.๒.๓ ผลงานวิจัยซึ่งมีคุณภาพดีและได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว
ทั้งนี้ไม่นับงานวิจัยที่ทําเป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญา
หรือประกาศนียบัตรใด ๆ หรือ
- ๑.๒.๔ มีผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งมีคุณภาพเทียบเคียง
ได้กับข้อ ๑.๒.๒ หรือ ๑.๒.๓

๒. ตำแหน่งบรรณาธิการ III ผู้ที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งจะต้องมีคุณสมบัติ
และผลงานทางวิชาการ ดังนี้

๒.๑ คุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่ง จะต้องดำรงตำแหน่งบรรณาธิการ II
มาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี

๒.๒ ผลงานทางวิชาการ ประกอบด้วย

๒.๒.๑ มีชั่วโมงการปฏิบัติงานในหน้าที่บรรณาธิการเฉพาะอย่าง และ
ต้องจัดทำเอกสารการปฏิบัติงานทางวิชาการอย่างน้อย ๑
เล่ม ซึ่งมีคุณภาพดีและได้จัดพิมพ์เผยแพร่มาแล้วไม่เกิน ๕ ปี
และ

๒.๒.๒ งานแต่ง เรียบเรียง หรือแปลตำราหรือเขียนบทความทาง
วิชาการ ซึ่งมีคุณภาพดีและได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้วไม่
เกิน ๕ ปีก่อนที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นบรรณาธิการ
III หรือ

๒.๒.๓ ผลงานวิจัยซึ่งมีคุณภาพดี โดยได้ทำเสร็จไม่เกินระยะเวลา
๕ ปีก่อนที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นบรรณาธิการ III
และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว ทั้งนี้ไม่นับงานวิจัยที่ทํา

เป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญาหรือประกาศนียบัตรใดๆ
หรือ

๒.๒.๔ มีผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น ๆ ที่สามารถประเมิน
คุณค่าเปรียบเทียบกับผลงานทางวิชาการตามขอ

๒.๒.๒ หรือ ๒.๒.๓

ผลงานทางวิชาการตามขอ ๒.๒.๒, ๒.๒.๓ และ ๒.๒.๔ จะต้องไม่ซ้ำกับผลงาน
ที่เคยใช้สำหรับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นบรรณารักษ์ II มาแล้ว

๓. ตำแหน่งบรรณารักษ์ IV ผู้ที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งจะต้องมีคุณสมบัติ
และผลงานทางวิชาการดังนี้

๓.๑ คุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่ง จะต้องดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ III
มาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี

๓.๒ ผลงานทางวิชาการ ประกอบด้วย

๓.๒.๑ มีชั่วโมงการปฏิบัติงานในหน้าที่บรรณารักษ์เฉพาะอย่าง และ
จะต้องแต่งหรือเรียบเรียงหนังสือทางวิชาการอย่างน้อย ๑
เล่ม ซึ่งมีคุณภาพดีและได้รับการตีพิมพ์ เผยแพร่มาแล้วไม่
เกิน ๕ ปีก่อนที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นบรรณารักษ์
IV และ

๓.๒.๒ ผลงานวิจัยซึ่งมีคุณภาพดีมาก โดยให้ทำเสร็จไม่เกินระยะ
เวลา ๕ ปีก่อนที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นบรรณารักษ์
IV และได้รับการตีพิมพ์ เผยแพร่มาแล้ว ทั้งนี้ไม่นับงานวิจัย
ที่ทำเป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญาหรือประกาศนียบัตร
ใดๆ หรือ

๓.๒.๓ มีผลงานทางวิชาการที่เด่นในลักษณะอื่น ๆ ที่สามารถ
ประเมินคุณค่า เปรียบเทียบได้กับผลงานทางวิชาการตาม
ข้อ ๓.๒.๒

ผลงานการเขียนตำรา งานวิจัย และงานวิชาการอื่น ๆ ตามข้อ ๓.๒.๑, ๓.๒.๒
และ ๓.๒.๓ จะต้องไม่ซ้ำกับผลงานที่ได้เคยใช้สำหรับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นบรรณรักษ์ II
และบรรณรักษ์ III มาแล้ว^{๒๒}

แต่คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย (ก.ม.) ไม่เห็นด้วยกับข้อ
เสนอแนะนี้ และผลจากการพิจารณาของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย
(ก.ม.) ในปี ๒๕๑๕ ได้จำแนกไว้ว่า ตำแหน่งบรรณรักษ์จะได้รับอัตราเงินเดือนในระดับ
๓-๕ นอกจากบรรณรักษ์ผู้ทำหน้าที่บริหาร และผู้อำนวยการพิเศษเท่านั้นจึงจะได้เลื่อน
เงินเดือนถึงระดับสูงสุดเท่ากับอาจารย์ ส่วนบรรณรักษ์ที่มีหน้าที่บริหารและผู้อำนวยการ
พิเศษซึ่งมีจำนวนมากจะได้รับเงินเดือนต่ำกว่าอาจารย์ ซึ่งได้ถึงระดับ ๗ ก่อให้เกิดปัญหา
ความเหลื่อมล้ำในระหว่างฝ่ายวิชาการด้วยกัน ซึ่งในเรื่องนี้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
ไทยจะได้พยายามเสนอต่อผู้บริหารในระดับสูงให้พิจารณาแก้ไขต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๒} "ร่างข้อกำหนด ก.ม. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งให้ดำรง
ตำแหน่งบรรณรักษ์ II บรรณรักษ์ III และบรรณรักษ์ IV" (๒๕๑๕) (อค์สำเนา),
หน้า ๑-๒.

สิทธิในการได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ งานเขียน และงานวิจัย ย่อมจำเป็นสำหรับ บรรณารักษ์เช่นกัน จึงน่าจะไต่พิจารณาว่ากิจกรรมเหล่านี้บรรณารักษ์ได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือเพียงใด เลดแลม และบาร์เกอร์ (W. Porter Kellam and Dale L. Barker) ได้ทำการสำรวจฐานะอันของการหอสมุดซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมหอสมุดวิทยาลัยและหอสมุดเพื่อการวิจัย (ACRL) ๗๒ แห่งในปี ค.ศ. ๑๙๖๔ พบว่าส่วนใหญ่ต้องการให้บรรณารักษ์ทำงานวิจัย แต่ปรากฏว่ายังได้รับความช่วยเหลือน้อย โดยเฉพาะในค่านายหน้าเงินอุดหนุนที่มีอยู่บางก็คงพิจารณาคัดเลือก เป็นที่น่าสังเกตว่าคุณค่าเดินทางก็ตี หรือทุนอุดหนุนอื่น ๆ ก็ตี มักจะไต่แก่บรรณารักษ์ที่มีตำแหน่งสำคัญ ๆ หรือหัวหน้าหน่วยงาน ปัญหาที่สำคัญคือแม่หาวิทยาลัยจะยินดีให้การสนับสนุน แต่ที่ขาดเงินอุดหนุน ในบางครั้งมหาวิทยาลัยก็จะช่วยเหลือบางเป็นบางส่วน บรรณารักษ์จะตองใช้เงินส่วนตัวมาวาง หรือหาเงินอุดหนุนจากภายนอก หรืออาจแก้ปัญหาได้โดยการให้หมุนเวียนสลับเปลี่ยนกันไป^{๒๓} ข้อสำคัญที่ควรคำนึงอีกประการหนึ่งคือผู้บริหารตองมองเห็นว่ากิจกรรมนั้นมีคุณค่า และบรรณารักษ์เองก็เห็นว่าจำเป็นมาใช้เป็นประโยชน์กับงานในหน้าที่ได้

ในประเทศไทยก็เช่นเดียวกับต่างประเทศ กล่าวคือทุนอุดหนุนการวิจัยของมหาวิทยาลัยหรือจากแหล่งอื่น ๆ มักจะให้ออกแก่อาจารย์มากกว่าสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ วิธีแก้ปัญหานี้ก็คือสนับสนุนให้บรรณารักษ์ได้ปรับปรุงและเสนอโครงการวิจัยที่มีคุณค่าและสำคัญพอที่จะขอรับทุน ให้บรรณารักษ์มีสิทธิได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยโดยหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับอาจารย์ และหอสมุดมหาวิทยาลัยก็อาจช่วยเหลือบรรณารักษ์ได้โดยให้บริการถ่ายเอกสารโดยไม่คิดค่าบริการ ให้บริการยืมระหว่างหอสมุด หรือให้เสมียนพนักงานช่วย

^{๒๓} Kellam and Barker, "Activities and opportunities...", pp. 89-90.

เหล่านี้เป็นต้น มหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่ไคสนับสนุนและส่งเสริมให้บรรณารักษ์มีโอกาสได้รับทุนอุดหนุนต่าง ๆ โดยหลักเกณฑ์เดียวกันและเท่าเทียมกับอาจารย์ไคแก่ สถาบันผลิต พัฒนบริหารศาสตร์ตั้งไกลแล้วในโรงงานวิจัยและผลงานที่พิมพ์เผยแพร่ของบรรณารักษ์ ส่วนที่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็้ทุนให้ศึกษาต่อหรือดูงาน หรือทุนอุดหนุนการวิจัย ทั้งที่เป็นของ มหาวิทยาลัยหรือทุนช่วยเหลือจากภายนอก มักเปิดโอกาสให้แก่อจารย์สาขาวิชาอื่นมากกว่า วิชาที่บรรณารักษ์ นอกจากห้องสมุดนั้น ๆ จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรที่ ให้ทุนอุดหนุนเหล่านั้นไคเอง หรือผู้เป็นเจ้าของทุนซึ่งมักจะเป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ บรรณารักษ์จะจงมาโดยเฉพาะ การที่บรรณารักษ์ไคมีโอกาศเช่นนี้จะทำให้เกิดความรู้สึก ภาคภูมิใจในวิชาชีพ ไคเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างอาชีพบรรณารักษ์และอาจารย์ซึ่งต่างก็เป็น สายงานวิชาการด้วยกัน ทั้งยังทำให้บรรณารักษ์ไคมีโอกาศก้าวหน้าในงานอาชีพ ตลอดจนไค แสดงถึงความสามารถของตนควย

สิทธิในการลา (Leaves)

บรรณารักษ์ควรได้รับสิทธิในการลาเช่นเดียวกับอาจารย์และข้าราชการอื่น ๆ ไคว่าจะเป็นการลาระยะสั้น เช่น เจ็บป่วย กิจธุระส่วนตัว หรือลาควยเหตุผลทางวิชาการ เช่น ไปร่วมประชุม สัมมนา หรือการลาระยะยาว เช่นลาศึกษาต่อ ลาเพื่อทำงานในโครงการแลกเปลี่ยนนุศกรการ ลาพักเพื่อการศึกษา (Sabbatical Leave) ลาศึกษาต่อ หรือการลาระยะยาวไคไคไม่ไครับเงินเคื่อน

สถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศเห็นความสำคัญของการลาพักเพื่อการศึกษา (Sabbatical Leave) มาก เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผุทำงานมานานไคไคใช้เวลาดพัก ผ่อนครั้งปีหรือหนึ่งปีในการศึกษาต่อ เ้เดินทางท่องเที่ยว ทำงานวิจัย ศึกษาวัฒนธรรม หรือเพื่อ พักผ่อนไคมีสุขภาพดี ความมุ่งหมายโดยตรงของการลาหยุด เช่นนี้ไคเพื่อให้ข้าราชการ เหล่านี้ไคไคมีโอกาศทำงานวิจัย มีงานเขียนใหม่ ๆ เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการมากกว่าศึกษาเพื่อ

ให้ใ้ค้คุณวุฒิสุงขึ้น ในสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยบางแห่งก็มิได้จัดให้มีการลาเช่นว่านี้ ทั้งนี้ เพราะปัญหาเรื่องงบประมาณ แต่เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ทางวิชาการและประสิทธิภาพของบุคลากร ก็น่าจะให้การสนับสนุน หรือมหาวิทยาลัยอาจใช้เงินทุนของมหาวิทยาลัยเพื่อการนี้ซึ่งก็นับว่าเป็นการพัฒนาวิชาชีพ^{๖๔} และถามมหาวิทยาลัยจัดให้มีระบบการลาพักผ่อนเพื่อการศึกษา บรรณารักษ์ก็ควรได้รับสิทธินั้น ๆ และได้รับการสนับสนุนให้ได้ใช้โอกาสนั้นๆ เพื่อความรอบรู้และความก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าบรรณารักษ์ จากการศึกษาของ เจมส์ ไรท์ (James Wright) เกี่ยวกับสิทธิการลาหยุดเช่นว่านี้ของบรรณารักษ์พบว่าในบรรดาห้องสมุดทางวิชาการ ๖๕ แห่งนั้น มีอยู่ร้อยละ ๕๔ ที่บรรณารักษ์มีสิทธิได้ลาพักผ่อนเพื่อการศึกษาเช่นเดียวกับที่มหาวิทยาลัยให้สิทธิเช่นนี้แก่อาจารย์ มีข้อนาสังเกตจากการสำรวจครั้งนี้ว่า บรรณารักษ์ต้องการวันหยุดประจำปี การลาป่วย การได้ตำแหน่งอาจารย์และอัตราเงินเดือนที่เท่ากันกับอาจารย์ มากกว่าการได้สิทธิการลาประเภทนี้^{๖๕}

วิลเลียม เอช. เจสส์ และ แอน อี. มิทเชลล์ (William H. Jesse and Anne E. Mitchell) พบว่าในบรรดามหาวิทยาลัย ๕๒ แห่งที่ได้สำรวจ มีอยู่ ๓๙ แห่งที่จัดให้มีระบบการลาพักผ่อนเพื่อการศึกษา และในจำนวนนี้มีอยู่ ๒๗ แห่งที่บรรณารักษ์ได้รับสิทธินี้ด้วย ในจำนวน ๒๗ แห่งดังกล่าว มีอยู่ ๘ แห่งที่ให้สิทธินี้แก่บรรณารักษ์ทุกคน ส่วนอีก ๑๑ แห่งพิจารณาตามตำแหน่ง (Rank) และอีก ๘ แห่งจะคำนึงตำแหน่งหน้าที่ (Position) เป็นเกณฑ์ และบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ก็พอใจที่ได้รับสิทธิเช่นนี้ ส่วนวันหยุดอื่น ๆ นอกจาก

^{๖๔}"A statement of leaves of absence," AAUP Bulletin, 53 (Autumn, 1967), 270-4.

^{๖๕}James Wright, "Fringe benefits for academic library personnel," College and Research Libraries, 31 (January, 1970), 19-20.

การลาพักผ่อนเพื่อการศึกษาแล้ว พบว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของมหาวิทยาลัยที่ใดศึกษา ให้
 บรรณารักษ์ได้มีวันหยุดเหล่านั้น^{๒๖} เช่นเดียวกับที่ คับลิว พอร์ทเตอร์ เคลแลม และเคิล แอด
 บาร์เคอร์ (W. Porter Kellam and Dale L. Barker) ก็พบว่า ๘๒ เปอร์เซ็นต์ของ
 หอสมุดมหาวิทยาลัยที่เขาได้ศึกษาให้บรรณารักษ์ได้มีวันหยุดอื่น ๆ เช่นเดียวกับที่พิจารณาให้
 อาจารย์^{๒๗}

เสรีภาพทางวิชาการและผลประโยชน์แก่บุคคลอื่น ๆ

บรรณารักษ์ควรมีเสรีภาพทางวิชาการ เช่นเดียวกับอาจารย์ผู้สอน เสรีภาพทางวิชา
 การจะช่วยให้บริการหอสมุดมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น บรรณารักษ์ควรมีเสรีภาพในการเลือก
 วัสดุการอ่าน การตัดสินใจในการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับบริการหอสมุด เป็นต้น ส่วนสิทธิ
 อื่น ๆ เช่นบำเหน็จบำนาญ สวัสดิการต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้ก็ บรรณารักษ์ควรมีสิทธิ
 ได้รับโดยเงื่อนไขและวิธีการเดียวกับอาจารย์^{๒๘}

สำหรับในประเทศไทย สิทธิการลาต่าง ๆ ก็คือ การได้รับบำเหน็จบำนาญก็
 ข้าราชการพลเรือนทุกคนได้รับสิทธิ เช่นเดียวกันตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน^{๒๙}

^{๒๖}William H. Jesse and Anne E. Mitchell, "Professional staff opportunities for study and research," College and Research Libraries, 29 (March, 1968), 91-6.

^{๒๗}Kellam and Barker, op. cit., p. 198.

^{๒๘}McAnally, "Privileges and obligations...", p. 104.

^{๒๙}"พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช ๒๔๑๘," เรื่องเดิม,

ส่วนการลาไปศึกษา ฝึกอบรม และทำงานต่างประเทศ เป็นอำนาจของทบวงฯ พิจารณาอนุญาต แต่ก็เป็นไปตามกฎข้อบังคับของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)^{๗๐}

มาตรฐานของสถานภาพของบรรณารักษ์ของสมาคมมหาวิทยาลัย

ในสหรัฐอเมริกา

ในการประชุมประจำปีของบรรณารักษ์ซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัย (ACRL) ของสหรัฐอเมริกาในปี ๑๙๗๑ ที่ประชุมได้เสนอร่างเกี่ยวกับสถานภาพของบรรณารักษ์ของสมาคมมหาวิทยาลัย ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาสถานภาพบรรณารักษ์ของสมาคมเห็นสมควร เสนอให้สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัย (ACRL) เสนอต่อให้สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (ALA) รับรองเป็นมาตรฐานของสถานภาพของบรรณารักษ์ดังนี้คือ

๑. ควรกำหนดให้บรรณารักษ์ได้รับฝึกหัดในงานที่ตรงกับความสามารถของแต่ละบุคคล ตลอดจนให้มีการพิจารณาความรับผิดชอบเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ และควรพิจารณาโดยคณะกรรมการซึ่งมีเพื่อนร่วมงานรวมอยู่ด้วย เพราะเป็นผู้ทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ดี

๒. การดำเนินงานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ควรมีรูปแบบเป็นหน่วยงานวิชาการ บรรณารักษ์ควรมีฐานะเป็นอาจารย์ห้องสมุด (Library Faculty) ซึ่งมีอำนาจและบทบาทเช่นเดียวกับอาจารย์ภาควิชาอื่นหรือคณะอื่น

^{๗๐} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คู่มือข้าราชการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าด้วยการ
เจ้าหน้าที่ (๒๕๑๗), หน้า ๑๓.

๓. บรรณารักษ์ควรมีสติธิเป็นสมาชิกหรือกรรมการในสภาคณาจารย์หรือองค์กรอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันเช่นเดียวกับอาจารย์

๔. อัตราเงินเดือนของบรรณารักษ์ควรจะทำ เทียบกับผู้ที่ทำงานในแผนกอื่นซึ่งมีคุณวุฒิและประสบการณ์เท่าเทียมกัน ควรบรรจุบรรณารักษ์ให้ทำงานตลอดปีการศึกษา และถ้าต่องมีการปฏิบัติงานภาคฤดูร้อนด้วย บรรณารักษ์ก็ควรได้รับการปรับเงินเดือนเช่นเดียวกับอาจารย์ในกรณีที่มีการปรับเงินเดือนของอาจารย์

๕. ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง (Tenure) ของบรรณารักษ์ควรใช้หลักเกณฑ์เดียวกับอาจารย์ และในระยะทดลองปฏิบัติงานควรมีการทำสัญญาหรือข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่ออาจารย์ด้วย

๖. ในการเลื่อนชั้นและตำแหน่งของบรรณารักษ์ ควรพิจารณาความสามารถและประสิทธิภาพในวิชาชีพและใช้หลักเกณฑ์เบื้องต้นเช่นเดียวกับอาจารย์ บรรณารักษ์ควรได้รับการพิจารณาให้วิทยะศ ตำแหน่ง และลำดับชั้นเช่นเดียวกับอาจารย์อื่น ๆ ในสถาบันเดียวกัน

๗. บรรณารักษ์ควรได้รับการพิจารณาอนุญาตให้ลาศึกษาต่อหรือทำงานวิจัยโดยใช้กฎเกณฑ์เดียวกับอาจารย์

๘. บรรณารักษ์ควรมีสติธิได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเช่นเดียวกับที่พิจารณาให้อาจารย์

๙. บรรณารักษ์จะต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ ทั้งนี้ไม่ควรมีการตรวจสอบการตัดสินใจในการปฏิบัติงานวิชาชีพของบรรณารักษ์

เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีการยอมรับและปฏิบัติตามมาตรฐานอย่างแพร่หลาย สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัย (ACRL) จะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. เผยแพร่มาตรฐานที่กำหนดขึ้นนี้ไปยังมหาวิทยาลัยและห้องสมุด ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบต่อการศึกษาระดับสูง และโรงเรียนบรรณารักษ์

๒. พยายามให้มีการปฏิบัติตามหรือยอมรับมาตรฐานนี้ในทุกมหาวิทยาลัยและห้องสมุด ในโรงเรียนบรรณารักษ์ ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาระดับสูง

๓. คณะกรรมการพิจารณาสภาพของบรรณารักษ์ของสมาคมฯ จะเป็นผู้พิจารณาการฝ่าฝืนมาตรฐานเหล่านี้เมื่อได้รับรายงานจากสมาชิกของ ACRL

๔. เรียกร้องให้มีการพิจารณาการโต้ตอบที่เหมาะสมต่อสถาบันที่ไม่สนับสนุนมาตรฐานเหล่านี้ ซึ่งอาจทำได้โดยการประกาศรายชื่อสถาบันนั้น ๆ ในข่าวสารของสมาคม สิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด ปฏิเสธการประกาศรับสมัครงานตำแหน่งต่าง ๆ ที่ว่างของสถาบันนั้น ๆ ในสิ่งพิมพ์ทุกประเภทของสมาคม หรือไม่สนับสนุนให้สมาชิกของสมาคมไปทำงานในสถาบันเหล่านั้น ตลอดจนประกาศไว้ในสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ของสมาคม เป็นต้น

คณะกรรมการพิจารณาสภาพหวังว่า ห้องสมุดหรือสถาบันใดที่ยังมิได้ปฏิบัติตามมาตรฐานนี้หรือปฏิบัติข้างแล้ว เป็นบางส่วน คงจะปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์ภายในระยะเวลา ๓-๕ ปีนับจากที่ใดกำหนดมาตรฐานขึ้น^{๗๑}

สถานภาพของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการเรียกร้องเพื่อสิทธิและสถานภาพของบรรณารักษ์มาเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ คับลิว อี. เฮนรี (W. E. Henry) ได้กล่าวใน

^{๗๑}"Standard for faculty status for college and university librarians," College and Research Libraries, News no. 8, 33 (September, 1972), 210-2.

ที่ประชุมของสมาคมห้องสมุดอเมริกันตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๑ ว่า บรรณารักษ์ควรมีตำแหน่งเท่ากับอาจารย์ในภาควิชา หัวหน้าบรรณารักษ์ควรมีอัตราเงินเดือนเท่ากับศาสตราจารย์ ผู้ช่วยบรรณารักษ์เท่ากับรองศาสตราจารย์ ส่วนบรรณารักษ์อื่น ๆ ก็ควรมีฐานะเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์หรืออาจารย์ การพิจารณาตำแหน่งต่าง ๆ นี้ จากความสามารถและลักษณะงานควบคู่กันไป^{๗๒}

ในต้นศตวรรษที่ ๑๙ ยังไม่มีมหาวิทยาลัยใดที่ให้ตำแหน่งวิชาการแก่หัวหน้าบรรณารักษ์ นอกจากบุคคลผู้นั้นจะเป็นอาจารย์และทำหน้าที่สอนอยู่แล้ว มีบางแห่งที่เห็นว่าหัวหน้าบรรณารักษ์ควรมีฐานะเช่นเดียวกับอาจารย์ ในการจัดเรียงลำดับบุคลากรของมหาวิทยาลัยนั้นโดยทั่ว ๆ ไปมักจัดให้บรรณารักษ์เรียงลำดับอยู่ต่อจากกลุ่มของอาจารย์ (Teaching staff) บรรณารักษ์ที่มีตำแหน่งเป็นอาจารย์เพราะงานห้องสมุดมีอยู่เป็นจำนวนน้อย ซึ่งต่อมาก็เป็นที่ยอมรับว่าบรรณารักษ์เป็นเจ้าหน้าที่วิชาการ โดยมีสิทธิเท่ากับอาจารย์ หรือถ้าไม่เท่ากับอาจารย์ก็มีสถานภาพดีขึ้นเรื่อย ๆ^{๗๓}

ในปี ค.ศ. ๑๙๖๔ โรเบิร์ต บี. ดาวน์ส์ (Robert B. Downs) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้คือ

๑. บรรณารักษ์มีสถานภาพเป็นอาจารย์หรือเท่าเทียมกับอาจารย์ (Equivalency) เช่นที่มหาวิทยาลัยแคนซัส (Kansas State University) บรรณารักษ์มีตำแหน่งทางวิชาการ และอยู่ในตำแหน่งอาจารย์มานานกว่า ๒๐ ปี สิทธิต่าง ๆ ที่ได้รับเท่าเทียมกับ

^{๗๒} Henry, "The academic standing"..., p. 259, cited by Robert B. Downs, "Status of university librarian - 1964," College and Research Libraries, 25 (July, 1964), 253.

^{๗๓} Robert B. Downs, "Status of academic librarian in retrospect," College and Research Libraries, 29 (July, 1968), 254.

อาจารย์ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับทุนอุดหนุน การเป็นสมาชิกในสมาคมอาจารย์ การลาหยุดเพื่อการศึกษา โดยเรียกชื่อบรรณารักษ์ว่า บรรณารักษ์ I บรรณารักษ์ II และบรรณารักษ์ III ซึ่งจะเท่ากับอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และรองศาสตราจารย์ ตามลำดับ ที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐไอโอวา (State University of Iowa) ก็เช่นเดียวกับที่แคนซัส กล่าวคือบรรณารักษ์มีสถานภาพอาจารย์ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๘ แต่ไม่ได้เรียกชื่อเป็นตำแหน่ง อาจารย์ คงเรียกชื่อเป็น บรรณารักษ์ I บรรณารักษ์ II บรรณารักษ์ III และ บรรณารักษ์ IV ซึ่งเทียบได้กับ อาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และ ศาสตราจารย์ ตามลำดับ คุณสมบัติที่ใช้ในการแต่งตั้งและเลื่อนขั้นก็อาศัยหลักเกณฑ์เดียวกับ อาจารย์ ส่วนที่ City University of New York ได้ระบุไว้ว่า บรรณารักษ์ควรมี ตำแหน่ง เป็นอาจารย์ช่วย เหตุผลที่ได้ปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกับครูหรืออาจารย์ผู้สอน ซึ่งหน้าที่ เหล่านี้รวมถึงการบรรยายเกี่ยวกับวิธีการใช้ห้องสมุด การเตรียมเครื่องมือช่วยในการสอน รวมทั้งการให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักศึกษาเกี่ยวกับการเขียนวิทยานิพนธ์หรือภาคินิพนธ์ ตลอดจน การแนะนำหนังสือให้อ่านเพื่อช่วยในการศึกษาเพิ่มเติม^{๗๕}

มหาวิทยาลัยแห่งรัฐอินเดียนา (Indiana) ๒ แห่งคือ ที่เพอร์ดู (Purdue) และอินเดียนา (Indiana) บรรณารักษ์มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ กล่าวคือที่ Purdue มี บรรณารักษ์ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ ๖ ราย รองศาสตราจารย์ ๘ ราย และผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ๑๔ ราย ที่เหลือเป็นอาจารย์ ส่วนที่อินเดียนา (Indiana) ผู้อำนวยการของ สมุด รองผู้อำนวยการ และผู้ช่วยผู้อำนวยการ เป็นศาสตราจารย์ บรรณารักษ์ซึ่งทำหน้าที่

^{๗๔} Robert B. Downs, "Status of university librarians - 1964," College and Research Libraries, 25 (July, 1964), 254.

^{๗๕} "Academic status of librarians and information scientists," Encyclopedia of Library and Information Science, edited by Allen Kent and Harold Lancon, 1 (1968), 40.

เกี่ยวกับหนังสือหายาก มีตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์ทางบรรณานุกรม (Professor of bibliography) บรรณารักษ์คณะศึกษาศาสตร์ เป็นอาจารย์ทางการศึกษา (Instructor in education) หรือบรรณารักษ์คณะนิติศาสตร์ เป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชากฎหมาย (Assistant professor of law) เป็นต้น ส่วนที่มิชิแกน (University of Michigan) แม้จะไม่เรียกชื่อตำแหน่งอาจารย์ แต่บรรณารักษ์ก็ได้รับสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกับอาจารย์ทุกประการ สำหรับมหาวิทยาลัยเวิน (Wayne State University) บรรณารักษ์มีตำแหน่งอาจารย์ เช่นเดียวกับอาจารย์ที่สอนในห้องเรียน ตามความหมายของเจ้าหน้าที่การศึกษาตามที่มหาวิทยาลัยได้กำหนดไว้ กล่าวคือ เป็นผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมทางด้านวิชาการ อยู่ในตำแหน่งซึ่งเกี่ยวข้องข้องกับการรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ จึงมีตำแหน่งอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หรือสูงกว่า^{๓๖}

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมินิโซตา (University of Minnesota) มีบรรณารักษ์ที่อยู่ในตำแหน่งอาจารย์และศาสตราจารย์ถึงประมาณ ๒๐ ตำแหน่ง และมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (University of Wisconsin) ให้ตำแหน่งเหล่านี้แก่ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และหัวหน้าฝ่าย ตลอดจนผู้ช่วยตำแหน่งสำคัญ ๆ และที่มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก (City University of New York) บรรณารักษ์มีฐานะเป็นอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๕ ตามข้อตกลงของคณะกรรมการการศึกษาชั้นสูงของรัฐ (New York City Board of Higher Education)^{๓๗}

๒. บรรณารักษ์มีสิทธิเท่าเทียมกับอาจารย์เป็นบางอย่าง (Separate and partly equal) นอกจากในสถาบันต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว บรรณารักษ์ยังมิได้รับ

^{๓๖}Downs, op. cit., pp. 254-5.

^{๓๗}"Faculty status," Wilson Library Bulletin, 40 (January, 1966), 407.

การรับรองด้านวิชาการโดยสมบูรณ์นัก การบรรจุและแต่งตั้งยังไม่แจ่มแจ้งชัดเจนเช่นประเภทแรก อาจตีความได้หลายอย่าง บรรณารักษ์จะได้รับสิทธิเท่าเทียมกับอาจารย์เกี่ยวกับระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง (Tenure) การเป็นผู้แทนในสภาคณาจารย์ การลาพักผ่อนและลาป่วย การได้รับบำเหน็จบำนาญ แต่จะไม่ได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ในตำแหน่งอาจารย์ ตลอดจนอัตราเงินเดือนและวันหยุดก็ไม่เท่ากับอาจารย์ เช่นที่บรูคลิน (Brooklyn) ฮันเตอร์ (Hunter College) และควีนส์ (Queens College) เป็นต้น หรือที่ดูค (Duke University) เจาหน้าที่ห้องสมุดที่ได้ตำแหน่งวิชาการมีเฉพาะเจาหน้าที่ระดับสูงไม่กี่คนคือ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ บรรณารักษณ์คณะแพทย คณะนิติศาสตร์ และบรรณารักษณ์ทำงานมาแล้ว ๒ ปี มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) จะแบ่งบรรณารักษ์ออกเป็น ๔ ระดับคือ บรรณารักษ์ชั้น I ถึงชั้น IV และถือว่าเป็นฝ่ายวิชาการ มีสถานภาพและได้รับสิทธิเช่นเดียวกับอาจารย์แต่ไม่เรียกชื่อเป็นอาจารย์ นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยของรัฐอีกหลายแห่ง เช่นที่แมริแลนด์ (University of Maryland) มิสซูรี (University of Missouri) เป็นต้น แมวว่าบรรณารักษ์จะไม่ได้จัดอยู่ในฝ่ายวิชาการ แต่คงได้รับสิทธิเช่นเดียวกับอาจารย์ในเรื่องการลา การลาพักเพื่อการศึกษา การได้รับบำเหน็จบำนาญ และผลประโยชน์เกื้อกูลอื่น ๆ เช่นเดียวกับที่อาจารย์ได้รับ^{๗๘}

มหาวิทยาลัยแห่งรัฐเพนซิลวาเนีย (Pennsylvania State University) บรรณารักษ์มีสถานภาพทางวิชาการ เช่นเดียวกับอาจารย์ กล่าวคือมีสิทธิในการออกเสียงด้านวิชาการ ได้ลาพักเพื่อการศึกษา ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย และในการเลื่อนตำแหน่งจะพิจารณาจากผลงานเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ แต่การใช้ชื่อตำแหน่งยังคงใช้ว่า บรรณารักษ์ รองบรรณารักษ์ ผู้ช่วยบรรณารักษ์ระดับอาวุโส (Senior Assistant Librarian) และ ผู้ช่วยบรรณารักษ์ ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้จะเท่ากับ ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วย

^{๗๘}Downs, op. cit., pp. 256-7.

ศาสตราจารย์ และอาจารย์ ตามลำดับ^{๗๕} บรรณารักษ์ของมหาวิทยาลัยของรัฐอีกหลายแห่ง
 แม้จะได้รับสิทธิเช่นเดียวกับอาจารย์ เช่นที่แมรี่แลนด์ (University of Maryland) และ
 มิสซูรี (University of Missouri) เป็นต้น แต่บรรณารักษ์ไม่ได้นับเนื่องเป็นฝ่าย
 วิชาการ คงได้สิทธิเท่าเทียมกับอาจารย์เฉพาะ เรื่องการลา การลาพักเพื่อการศึกษา และ
 บำเหน็จบำนาญ^{๗๖}

การรับรองสถานภาพของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา นอกจาก
 สองแบบดังกล่าวแล้ว บรรณารักษ์จะได้รับการรับรองสถานภาพทางวิชาการเช่นเดียวกับ
 อาจารย์แตกต่างกันที่กล่าวแล้วข้างต้น เช่นที่นิวแฮมซาร์ (University of New
 Hampshire) ได้แยกประเภทของบรรณารักษ์เป็น บรรณารักษ์ระดับ เอ บี ซี และดี ตาม
 ลำดับ ซึ่งเทียบได้กับศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และอาจารย์
 แต่ละระดับมีสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบและอัตราเงินเดือนเท่า ๆ กับอาจารย์ในตำแหน่งนั้น ๆ
 ตามลำดับ มหาวิทยาลัยยูทาห์ (University of Utha) บรรณารักษ์ที่มีคุณวุฒิปริญญาโท
 ทางบรรณารักษศาสตร์จะมีตำแหน่งเป็นอาจารย์ หัวหน้าบรรณารักษ์มีตำแหน่งศาสตราจารย์
 ผู้ช่วยจะได้ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ ส่วนหัวหน้าแผนกสำคัญ ๆ และบรรณารักษ์ห้องสมุด
 สาขา ได้รับตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยในรัฐอิลลินอยส์
 (Illinois) ๒ แห่งที่ห้องสมุดมีฐานะเทียบเท่าคณะ บรรณารักษ์จะมีตำแหน่งวิชาการ เช่น
 เดียวกับอาจารย์ ควบคู่ความเห็นชอบของอาจารย์และคณะกรรมการมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะที่
 นอร์ทเชอร์น อิลลินอยส์ (Northern Illinois University) บรรณารักษ์มีสิทธิออก
 เสียงในกิจการของมหาวิทยาลัย โดยให้อัตราส่วนบรรณารักษ์ ๑ คนต่ออาจารย์ ๑๕ คน

^{๗๕}"Penn State librarians win academic status," Library Journal, 94 (January 1, 1969), 20.

^{๗๖}Downs, op. cit., pp. 256-7.

ส่วนที่เซาท์เชอร์น อิลลินอยส์ (Southern Illinois University) ให้บรรณารักษ์ได้ มีสิทธิ เป็นสมาชิกในกลุ่มคณาจารย์ของบัณฑิตวิทยาลัยด้วย แม้ว่าจะไม่ได้สอนในระดับนั้นก็ตาม ^{๘๖}

ในประเทศอังกฤษ สถานภาพของบรรณารักษ์ยังไม่ได้กำหนดรายละเอียดเป็นแบบ อย่างที่แน่นอนไว้ โดยทั่วไปแล้วบรรณารักษ์ที่มีคุณวุฒิปริญญาโทจะมีสถานภาพอาจารย์ (Lecture level) แม้ว่าในบางกรณีจะไม่ได้เลื่อนถึงขั้นสูงสุดเท่ากับอาจารย์ ^{๘๗} ในปี ค.ศ. ๑๙๖๓ ได้มีแสดงการร่วมมือกันระหว่างสมาคมอาจารย์มหาวิทยาลัย (The Association of University Teachers) และสมาคมห้องสมุด (The Library Association) เกี่ยวกับสถานภาพของบรรณารักษ์ของสมาคมมหาวิทยาลัยในเรื่องอัตราเงินเดือนและ สถานภาพอื่น ๆ ให้บรรณารักษ์ได้รับ เช่นเดียวกันหรือใกล้เคียงกับอาจารย์ โดยได้แบ่ง บรรณารักษ์ของสมาคมมหาวิทยาลัยออกเป็น ๓ ระดับคือ

บรรณารักษ์ระดับ ๓ เป็นระยะเริ่มต้นของผู้สำเร็จปริญญาทางบรรณารักษศาสตร์ ควรได้รับปริญญาเกียรตินิยม และมีความรู้วิชาเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นพิเศษ อัตรา เงินเดือนขั้นแรกเท่ากับเงินเดือนเริ่มต้นของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และเมื่อถึงระดับสูงสุด ขั้นเงินเดือนไม่ควรแตกต่างจากอาจารย์ แต่ควรอยู่ในอัตราเดียวกัน

บรรณารักษ์ระดับ ๒ บรรณารักษ์ในระดับนี้จะมีหน้าที่รับผิดชอบในหมวดหรือแผนก ต่าง ๆ เช่นเป็นหัวหน้าแผนกใดแผนกหนึ่ง และมีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษเฉพาะเรื่อง อัตราเงินเดือนควรเริ่มเท่ากับอาจารย์ระดับอาวุโส (Senior lecturer's scale) จนถึงขั้นสูงสุดที่ควรได้รับ

^{๘๖}Downs, "Status of university librarian - 1964,"

^{๘๗}Dereck Fielding, "British university libraries in the sixties; an Australian view," Australian Libraries Journal, 17 (July, 1968), 207.

บรรณารักษะระดับ ๑ ในระดับนี้แบ่งเป็นระดับย่อย ๒ ตำแหน่งคือ ผู้ช่วยบรรณารักษะ และบรรณารักษะ ผู้ช่วยบรรณารักษะควรอยู่ในชั้น ๑ อัตราเงินเดือนที่ได้รับควรอยู่ในระดับเดียวกับเงินเดือนของศาสตราจารย์ ส่วนบรรณารักษะนั้นมีงานต้องรับผิดชอบมาก เงินเดือนจึงควรเริ่มจากเงินเดือนของศาสตราจารย์ แต่การที่บรรณารักษะจะได้รับเงินเดือนสูงในระดับใดนั้นจะต้องพิจารณาถึงลักษณะของห้องสมุด ความรับผิดชอบ นอกจากนั้นระหว่างบรรณารักษะและผู้ช่วยบรรณารักษะ ความแตกต่างของอัตราเงินเดือนควรอยู่ในระดับที่เหมาะสมด้วย^{๔๓}

แม้ว่าสมาคมอาจารย์และสมาคมห้องสมุดของอังกฤษจะได้พยายามเสนอแนะเกี่ยวกับอัตราเงินเดือนไว้ และยังไม่มีความมาตรฐานที่แน่นอนในบังคับใช้ แต่มีมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่บรรณารักษะได้ประสบความสำเร็จดังที่สมาคมทั้งสองได้เสนอไว้

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศแคนาดาได้ตระหนักถึงความสำคัญของห้องสมุดที่มีต่อการศึกษเป็นอย่างดี บรรณารักษะได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีบทบาทต่อการสอนโดยตรง มีมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่บรรณารักษะมีตำแหน่งอาจารย์ จะเห็นได้ จากการสำรวจสถานภาพบรรณารักษะในสถาบันอุดมศึกษา ๑๐๘ แห่งทั่วประเทศในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ของ เอ็ม เจ กัวเรชิ (M. J. Qureshi) ผลปรากฏว่า ส่วนใหญ่บรรณารักษะมีสถานภาพที่น่าพอใจ นอกจากนี้ในคานาดาเองก็เห็นว่าบรรณารักษะเพียง ๓๕ เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่มีคุณวุฒิปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะก่อนหน้านี้มหาวิทยาลัยได้กำหนดคุณวุฒิต่ำของบรรณารักษะไว้เพียงระดับปริญญาตรีเท่านั้น ส่วนในกรณีอื่น ๆ ไม่สู้จะเป็นปัญหา กล่าวคือบรรณารักษะจะมีตำแหน่งอาจารย์ มีเพียงส่วนน้อยที่เรียกชื่อตามตำแหน่งในห้องสมุด หรือตำแหน่งบริหาร ในการพิจารณาเลื่อนขั้นจะใช้วิธีเดียวกับอาจารย์ คือพิจารณาผลการปฏิบัติ

^{๔๓}"Salary Scale in University Libraries," Library Association Record, 74 (December, 1972), 239.

งานเป็นอันดับแรก รองลงมาคือคุณวุฒิที่สูงขึ้น และมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะมีสัญญาให้
บรรณารักษ์ปฏิบัติงานและรับเงินเดือน ๑๒ เดือน โดยมีวันหยุดประจำปี ๖ เดือน อัตรา
เงินเดือนของบรรณารักษ์จะเท่ากับของอาจารย์ที่มีคุณวุฒิและประสบการณ์เท่าเทียมกัน จะมี
เพียงส่วนน้อยคือประมาณ ๒๐ เปอร์เซ็นต์ที่บรรณารักษ์ได้รับเงินเดือนสูงกว่าหรือต่ำกว่า
อาจารย์ในสถาบันเดียวกันนั้น^{๘๔}

ในประเทศออสเตรเลีย การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีไ้แตกต่างกัน
ต่างกันมากนัก ห้องสมุดมีได้เป็นหน่วยงานบริหาร แต่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางการสอน
และให้บริการวิชาการ ความสัมพันธ์ระหว่างห้องสมุดกับการบริหารของมหาวิทยาลัยทุกแห่ง
ในออสเตรเลียจะผ่านทางคณะกรรมการห้องสมุดซึ่งมีอำนาจและลักษณะการจัดตั้งแตกต่างกัน
แล้วแต่มหาวิทยาลัยจะกำหนด^{๘๕} สำหรับสถานภาพของบรรณารักษ์นั้นได้มีการเรียกร้องมา
นานแล้วที่จะให้บรรณารักษ์ได้มีสถานภาพเท่าเทียมกับอาจารย์ เช่นมหาวิทยาลัยในวิกตอเรีย
บรรณารักษ์มีสถานภาพอาจารย์^{๘๖} โดยทั่ว ๆ ไปแล้วบรรณารักษ์จะได้รับสิทธิและการปฏิบัติ
ต่าง ๆ คล้ายคลึงกับมาตรฐานที่สมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัยในสหรัฐ
อเมริกา (ACRL) ได้กำหนดไว้ เช่นระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง การลาหยุด การเลื่อน
ขั้นและตำแหน่ง การได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณวุฒิและประสบการณ์ของ
ตำแหน่งนั้น ๆ ตลอดจนความมีอิสระภาพในดานวิชาการ เช่นเดียวกับอาจารย์

^{๘๔} M. J. Qureshi, "Academic status, salaries and fringe benefits in community college librarians of Canada," Canadian Library Journal, 28 (January, 1971), 41-5.

^{๘๕} P. J. Howarth, "Separatism or Brazil? Some Status Concerns of University Librarians and Libraries," Australian Library Journal, 22 (May, 1973), 139.

^{๘๖} Derek Fielding, "British university libraries in the sixties: an Australian view," p. 207.

ในประเด็นเกี่ยว ฐานะของห้องสมุดและสถานภาพของบรรณารักษ์ได้รับการพิจารณาปรับปรุงให้ทัดเทียมกับพัฒนาการทางการศึกษาของประเทศ เริ่มตั้งแต่การกำหนดคุณวุฒิของผู้ที่จะศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการเปิดสอนวิชานี้ถึงระดับปริญญาเอก จึงเป็นที่คาดหวังว่าคุณสมบัติของบรรณารักษ์จะไม่ค่อยไปกว่าอาจารย์แผนกวิชาอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัย^{๘๗} ด้วยความสนับสนุนขององค์การยูเนสโก รัฐบาลอินเดียให้ความสำคัญงานส่งเสริมมาตรฐานของห้องสมุดมหาวิทยาลัยและคุณภาพของบุคลากร ตลอดจนสถานภาพโดยลำดับมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๘ ด้วยการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของห้องสมุดมหาวิทยาลัย สำหรับคุณสมบัติของบรรณารักษะนั้น ผู้อำนวยการจะมีตำแหน่งเท่ากับศาสตราจารย์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางบรรณารักษศาสตร์ พร้อมทั้งความสามารถด้านการบริหาร และมีคุณวุฒิระดับปริญญาเอก การปรับปรุงในระยะต่อมาได้มีการนำเสนอแนะที่ได้จากการที่องค์การยูเนสโกจัดสัมมนาบรรณารักษ์ในเอเชียในปี ๑๙๕๕ มาปฏิบัติโดยการปรับปรุงอัตราเงินเดือนของบรรณารักษ์ และให้บรรณารักษ์ได้รับความคุ้มครองสถานภาพ ทั้งนี้เพื่อให้อาชีพบรรณารักษ์เป็นที่น่าสนใจ และใ้บุคลากรที่มีคุณภาพมาปฏิบัติงานห้องสมุด นอกจากนี้ในระยะต่อมารัฐบาลยังได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาอัตราเงินเดือนของบรรณารักษ์โดยให้บรรณารักษ์ได้รับอัตราเงินเดือนเท่ากับอาจารย์ผู้สอนหรือผู้วิจัย ดังจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยเฉพาะในแคว้นปันจาบ (Punjab) บรรณารักษ์จะมีสถานภาพเช่นเดียวกับอาจารย์ ปัจจุบันนี้บรรณารักษ์ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นผู้มีบทบาทต่อการศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายวิชาการ

^{๘๗} Jagdish S. Sharma, "Librarians' struggle for better status," Indian Librarian, 27 (September, 1972), 77.

^{๘๘} ibid., p. 78.

เช่นเดียวกับอาจารย์ผู้สอน มีส่วนร่วมในการประชุมคณะกรรมการวิชาการ เพื่อทราบนโยบาย และนำมาดำเนินการและจัดบริการห้องสมุดให้สอดคล้องกับนโยบายเหล่านั้นของมหาวิทยาลัย^{๕๙}

อาจสรุปได้ว่าในประเทศไทยทางแถบเอเชีย มีอยู่ไม่กี่ประเทศที่บรรณารักษ์ได้รับการยอมรับว่ามีสถานภาพวิชาการ ประเทศเหล่านี้ได้แก่ อินเดีย ซิปปินส์ ญี่ปุ่น และฮ่องกง กล่าวคือบรรณารักษ์มีฐานะเป็นศาสตราจารย์ ผู้ชายบรรณารักษ์มีฐานะเป็นรองศาสตราจารย์ หรืออาจารย์อาวุโส (senior lecturer) ส่วนบรรณารักษ์อื่น ๆ มีฐานะเป็นอาจารย์ นอกจากประเทศที่กล่าวแล้ว ฐานะของบรรณารักษ์ยังไม่ทัดเทียมกับอาจารย์ เช่นใน อินโดนีเซีย แม้ว่าเงินเดือนของบรรณารักษ์ได้รับเท่ากับข้าราชการอื่น ๆ แต่ทัศนคติของสังคม สหคณาจารย์ยังไม่ดีนัก ผู้ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ยังไม่ได้รับการยกย่องเท่าที่ควร^{๕๐}

^{๕๙}R. K. Gupta, "Toward academic status many a slip between the cup and the lip," Herald of Library Science, 11 (October, 1972), 355-8.

^{๕๐}"Professionalism and career development opportunities of librarians in Indonesia," Second Conference of Southeast Asian Librarians, 1 December 1973, University of the Philippines, Diliman, Quezon City. (mimeograph).

สถานภาพของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

และแนวโน้มในอนาคต

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั้ง ๑๒ แห่ง จำแนกตามลักษณะและการให้บริการได้เป็นห้องสมุดกลางหรือหอสมุดกลาง ๗ แห่ง ห้องสมุดกลางในแต่ละวิทยาเขต ๑๔ แห่ง และห้องสมุดคณะที่มีบรรณารักษ์วิชาชีพทั้งหมดอีก ๔๐ แห่ง ฐานะของห้องสมุดยังดัดกันกันอยู่ มีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ห้องสมุดมีฐานะเป็นสำนักเทียบเท่าคณะ ส่วนห้องสมุดของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีฐานะเป็นกองขึ้นกับสำนักอธิการบดีและสำนักงานเลขาธิการ ตามลำดับ นอกนั้นมีฐานะเป็นแผนกหรือเทียบเท่า อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในปัจจุบันได้มีแนวโน้มที่จะยกฐานะของหอสมุดกลางเป็นสำนักเทียบเท่าคณะในเกือบทุกมหาวิทยาลัย ที่กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการคือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น ส่วนหอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะมีฐานะเป็นสำนักเช่นกัน แต่เป็นหน่วยงานหนึ่งของศูนย์บริการวิชาการ สำหรับมหาวิทยาลัยศิลปากร เนื่องจากมีอยู่ ๒ วิทยาเขต แนวโน้มในอนาคตเมื่อเป็นสำนักหอสมุดกลางแล้ว จะมีผู้อำนวยการ ๑ คน และรองผู้อำนวยการ ๒ คน เพื่อแบ่งกันรับผิดชอบการบริหารงานในแต่ละวิทยาเขต ห้องสมุดในแต่ละวิทยาเขตส่วนใหญ่มีฐานะเป็นแผนกขึ้นตรงกับสำนักงานอธิการบดีหรือรองอธิการบดีของแต่ละวิทยาเขต หรือเป็นแผนกขึ้นกับกองต่าง ๆ บาง ยกเว้นห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เพียงแห่งเดียวที่มีฐานะเป็นสำนักวิชาการ เทียบเท่าคณะ ส่วนห้องสมุดคณะทุกแห่งมีฐานะเป็นแผนกขึ้นตรงต่อคณบดีคณะต่าง ๆ นอกจากหอสมุดศิริราชที่จะมีฐานะเป็นกอง ขึ้นตรงต่อรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

สถานภาพของบรรณารักษ์มีทั้งที่เป็นอาจารย์ นักวิชาชีพอื่น ๆ และฝ่ายธุรการ สำหรับผู้ที่มิใช่สถานภาพอาจารย์มีทั้งที่เป็นอาจารย์ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ เฉพาะในมหาวิทยาลัยที่มีแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์หรือเป็นอาจารย์ภาควิชาอื่น ๆ ในวิทยาลัยที่ไม่มีภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มีสำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เพียง

แห่งเดียวที่บรรณารักษ์มีสถานภาพเป็นอาจารย์ โดยมีอัตราตำแหน่ง เป็นของห้องสมุดเอง

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงห้องสมุดในสถาบันอุดมศึกษา สภาการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงห้องสมุดของสถาบันการศึกษาชั้นสูง เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในรายละเอียดตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัย ฐานะของห้องสมุด ฐานะของบรรณารักษ์ การบริหารงาน และการดำเนินงานของห้องสมุด จนกระทั่งถึงการให้บริการของห้องสมุด ดังมีรายละเอียดในภาคผนวก

ในส่วนที่เกี่ยวกับฐานะของห้องสมุด คณะกรรมการฯ ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยควรมีฐานะเป็นหน่วยงานทางวิชาการ เทียบเท่าคณะ ขึ้นตรงต่ออธิการบดี หรือรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน มีอิสระในการบริหารงาน และเพื่อเป็นศูนย์กลางที่จะให้ความร่วมมือทางวิชาการแก่ทุกคณะ และเมื่อเป็นสำนักแล้วหัวหน้าห้องสมุดก็จะมีส่วนร่วมในนโยบายของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการสอนและการวิจัย และยังได้เสนอแนะให้ห้องสมุดมีการบริหารงานแบบศูนย์รวม (Centralization System)

สำหรับฐานะของบรรณารักษ์นั้น คณะกรรมการฯ ได้แบ่งตำแหน่งงานในห้องสมุด มหาวิทยาลัยออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และตำแหน่งสำหรับผู้ที่สำเร็จปริญญาทั้งสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสาขาวิชาอื่น สำหรับตำแหน่งต่าง ๆ ในกลุ่มหลัง ได้กำหนดไว้เป็น ๓ ประเภทคือ

๑. ตำแหน่งหัวหน้าห้องสมุด เรียกว่า ผู้อำนวยการห้องสมุด มีฐานะเทียบเท่าผู้อำนวยการสำนัก หรือคณบดี

๒. ตำแหน่งสำหรับผู้สำเร็จปริญญาทางบรรณารักษศาสตร์ ให้มีฐานะเท่าอาจารย์ผู้สอนโดยถือการปฏิบัติงานในท้องสมุคเป็นชั่วโมงสอน เรียกชื่อตำแหน่งว่า อาจารย์บรรณารักษตรี อาจารย์บรรณารักษโท อาจารย์บรรณารักษเอก และอาจารย์บรรณารักษพิเศษ

๓. ตำแหน่งสำหรับผู้สำเร็จปริญญาสาขาวิชาอื่น ซึ่งช่วยปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ ในท้องสมุค เช่น ทำครุภัณฑ์และสาระสิ่งเขียนหนังสือและบทความในวิชาเฉพาะ ให้มีฐานะเท่าอาจารย์ และเรียกชื่อว่า วิทยากรตรี วิทยากรโท วิทยากรเอก วิทยากรพิเศษ^{๕๑} (ในปัจจุบันเรียกชื่อตามลักษณะวิชาชีพนั้น ๆ เช่น นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย)

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว ในการที่จะให้ท้องสมุคมีฐานะเทียบเท่าสำนักวิชาการของมหาวิทยาลัยในบังคับบัญชาของอธิการบดีหรือรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการนั้น มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้ เพราะในปัจจุบันนี้ปรากฏว่ามีท้องสมุคมหาวิทยาลัย ๓ แห่งที่มีฐานะเป็นสำนัก นอกจากนั้นมีบางแห่งที่กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการยกฐานะดังกล่าวแล้ว

เมื่อพิจารณาข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ เกี่ยวกับสถานภาพของบรรณารักษจะเห็นว่า ข้อเสนอแนะดังกล่าวต้องการให้บรรณารักษมีตำแหน่งที่เทียบเท่ากับอาจารย์ แต่มีได้มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับตำแหน่งหัวหน้าท้องสมุคซึ่งจะมีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการท้องสมุคมีฐานะเทียบเท่าผู้อำนวยการสำนักและคณะฯ และตำแหน่งสำหรับผู้สำเร็จปริญญาตรีสาขาวิชาอื่นซึ่งจะเรียกชื่อตำแหน่งว่า วิทยากรตรี วิทยากรโท วิทยากรเอก วิทยากรพิเศษ นั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้ในมหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่ง และผู้บริหารระดับสูงส่วนใหญ่ยอมรับข้อเสนอแนะนี้ ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสถานภาพของผู้สำเร็จปริญญาทาง

^{๕๑} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์, ท้องสมุคมหาวิทยาลัย - เอกสารบรรณารักษ เล่ม ๑๔, ๒๕๑๕, หน้า ๘-๑๐.

บรรณารักษศาสตร์นั้นยังมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากก่อนมีการกำหนดข้อเสนอแนะ กล่าวคือผู้ที่มิได้เป็นอาจารย์ของภาควิชายังคงได้รับการบรรจุเป็นตำแหน่งบรรณารักษ์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งความก้าวหน้าต่าง ๆ มีจำกัด มิได้มีสถานภาพทางวิชาการหรือมีตำแหน่งอาจารย์แต่อย่างใด

ต่อมาเนื่องจากได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน โดยยกเลิกชั้นประจำตัวข้าราชการ และใช้ระบบจำแนกตำแหน่งแทน จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงการจำแนกตำแหน่ง สายงาน และการกำหนดขั้นเงินเดือนของข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยถือหลักความเหมาะสมกับลักษณะงานของมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ ทั้งนี้ให้สามารถเทียบเคียงกับข้าราชการพลเรือนอื่นได้ในสาระสำคัญที่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันในฐานะที่มหาวิทยาลัยยังอยู่ในระบบราชการ^{๕๒}

ตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ได้จัดแบ่งข้าราชการในมหาวิทยาลัยออกเป็น ๓ ฝ่าย ตามลักษณะงานดังนี้คือ

๑. ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่สอน ได้แก่ ตำแหน่งทางฝ่ายอาจารย์ คือศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และอาจารย์
๒. ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่ให้บริการทางวิชาการ ได้แก่ ตำแหน่งทางฝ่ายช่วยงานวิชาการคือ บรรณารักษ์ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย พยาบาล ฯลฯ
๓. ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่บริหารและธุรการ ตำแหน่งสายงานนี้แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะคือ

^{๕๒} ทรวงมหาวิทยาลัยของรัฐ, "การจำแนกตำแหน่งสายงานและการกำหนดขั้นเงินเดือนสำหรับข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย," นครหลวง กรุงเทพมหานคร, ๒๕๑๕ (อัครสำเนา), หน้า ๑.

ก. บริหาร ได้แก่ตำแหน่งอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานานาชาติ หัวหน้าแผนกอิสระ รองคณบดี รองผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานานาชาติ และหัวหน้าแผนกวิชา

ข. ชุมการ ได้แก่ตำแหน่งต่าง ๆ ทางธุรการ เช่นผู้อำนวยการกอง หัวหน้ากอง หัวหน้าแผนก ประจำแผนก พนักงานมีวุฒิ ฯลฯ

จะเห็นว่าอาจารย์เป็นตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่สอน อยู่ในสายงานวิชาการ การจำแนกตำแหน่งจัดเป็นระดับวิทยะฐานะหรือ R.C. (Rank Classification) มิได้ใช้แบบ P.C. (Position Classification) กล่าวคือ

ตำแหน่งอาจารย์ ให้ได้รับเงินเดือนในระดัับ ๓-๓ (ซี.๓-ซี.๓)

ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ให้ได้รับเงินเดือนในระดัับ ๕-๘ (ซี.๕-ซี.๘)

ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ ให้ได้รับเงินเดือนในระดัับ ๖-๘ (ซี.๖-ซี.๘)

ตำแหน่งศาสตราจารย์ ให้ได้รับเงินเดือนในระดัับ ๙-๑๐ (ซี.๙-ซี.๑๐)

ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในสายงานนี้สามารถขึ้นสู่ระดับสูงตามขั้นสูงที่กำหนดไว้ข้างต้นได้โดยไม่ต้องมีการสอบ แต่เมื่อถึงระดับสุดท้ายของแต่ละตำแหน่งจะต้องมีการประเมินผลก่อนจึงจะสามารถขึ้นไปถึงขั้นสูงสุดได้ การประเมินผลกระทำโดยคณะกรรมการซึ่ง อ.ก.ม. แต่งตั้ง เช่นข้าราชการตำแหน่งอาจารย์ สามารถจะเลื่อนจาก ซี.๓ ไปจนถึง ซี.๖ ได้โดยอัตโนมัติถ้าได้รับเงินเดือนถึงขั้น แต่สำหรับช่วงสุดท้ายของตำแหน่งนี้คือ ซี.๖ จะเลื่อนเป็น ซี.๗ นั้น กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าจะต้องมีการประเมินผลงานก่อน ถ้าคณะกรรมการประเมินผลแล้วไม่ผ่าน อาจารย์ผู้นั้นก็ควรรับเงินเดือนในระดัับ ซี.๖ ต่อไปโดยสามารถเลื่อนเงินเดือนขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นสุดท้ายของ ซี.๖ เมื่อใดที่ผลงานผ่านการพิจารณาของ

คณะกรรมการและ อ.ก.ม. อนุมัติแล้ว อธิการบดีจึงจะส่งเลื่อนเป็น ซี.๗ ได้^{๕๓}

สำหรับบรรณารักษ์เป็นตำแหน่งในสายงาน ให้บริการทางวิชาการ ซึ่ง ก.ม. ได้กำหนดไว้ในมาตรฐานกำหนดตำแหน่งว่า สายงานนี้คลุมถึงตำแหน่งต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงาน บรรณารักษ์ ซึ่งมีลักษณะงานที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดหาและคัดเลือกหนังสือเข้าห้องสมุด วิเคราะห์และจัดหมวดหมู่หนังสือ ทำบัตรรายการ ทำบรรณานุกรม ทำครรชนี ทำสารสังเขป จัดทำคู่มือการศึกษาคนควาหนังสือในห้องสมุด จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ศึกษา คนควา การจัดระบบงานที่เหมาะสมของห้องสมุด และปฏิบัติงานหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง การจำแนกตำแหน่งของบรรณารักษ์ในระบบ พี.ซี. (P.C. - Position Classification) ตำแหน่งในสายงานนี้ชื่อและระดับตำแหน่งดังนี้

บรรณารักษ์ ๓-๕	ระดับ ๓-๕
บรรณารักษ์ ๒	ระดับ ๒
บรรณารักษ์ ๑	ระดับ ๑
บรรณารักษ์ ๔	ระดับ ๔
บรรณารักษ์ ๕	ระดับ ๕ ^{๕๔}

หน้าที่และความรับผิดชอบ และลักษณะงานของแต่ละตำแหน่งจะเป็นดังนี้คือ

บรรณารักษ์ ๓-๕ ปฏิบัติงานบรรณารักษ์เพื่อให้บริการทางวิชาการ รวมทั้งการควบคุมหน่วยงานและปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

^{๕๓} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, การใช้ P.C. กับข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย, โดย สมชาติ อินทรทูต, ๒๕๑๙, หน้า ๑-๒.

^{๕๔} ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ, "มาตรฐานกำหนดตำแหน่งสายงานบรรณารักษ์," ๒๕๑๙. (อัครสาเนา) หน้า ๕๐.

ลักษณะงานที่ปฏิบัติคือ ปฏิบัติงานเกี่ยวกับงานบรรณารักษ์ โดยปฏิบัติหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง เช่นการพิจารณาจัดหาหนังสือเข้าห้องสมุด การให้เลขหมู่หนังสือ ทำครรชนี บรรณานุกรม สารสังเขป กฤตภาค เก็บรวบรวมสถิติต่าง ๆ เกี่ยวกับห้องสมุด ศึกษา ค้นคว้าวิธีการ เทคนิคใหม่ ๆ ทางคหบรรณารักษศาสตร์ เพื่อปรับปรุงห้องสมุด ให้ก้าวหน้า ศึกษาและบริการในการค้นหาหนังสือแก่นักเรียน นิสิตนักศึกษา คณาจารย์ และผู้สนใจอื่น ๆ เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับงานสอน งานวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จัดทำคู่มือเพื่อใช้ในการศึกษาค้นหาหนังสือในห้องสมุด จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน จัดฝึกอบรมความรู้ทางคหบรรณารักษศาสตร์ ควบคุมดูแลให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่ระดับรองลงมา ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

บรรณารักษ์ ๒ ปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงานระดับกอง ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงานสูง หรือในฐานะผู้ช่วยหัวหน้าหน่วยงานซึ่ง เป็นตำแหน่งที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงาน เทียบได้ระดับเดียวกัน รับผิดชอบงานบรรณารักษ์ โดยควบคุมหน่วยงานและปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจำนวนมากพอสมควร หรือปฏิบัติงานบรรณารักษ์ในลักษณะผู้ชำนาญการหรือผู้มีความรู้ความสามารถและความชำนาญงาน เทียบได้ระดับเดียวกัน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ลักษณะงานที่ปฏิบัติคือ ปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความชำนาญเกี่ยวกับวิชาการบรรณารักษ์ โดยปฏิบัติหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่นการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่หนังสือ การให้บริการค้นหาหนังสือทั่วไป และการศึกษาค้นคว้าหนังสือทางด้านวิชาการแขนงต่าง ๆ การจัดทำบรรณานุกรม ครรชนี การบริการตอบคำถาม เพื่อให้ความรู้แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา คณาจารย์ และผู้สนใจทั่วไป โดยศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมจากหนังสือต่าง ๆ หนังสือพิมพ์ วารสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ศึกษา วิเคราะห์ และเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระเบียบปฏิบัติของการให้บริการและการให้บริการห้องสมุด การวิเคราะห์เพื่อการให้เลขหมู่หนังสือ การขยายเลขหมู่หนังสือ และการทำบัตรรายการให้ได้มาตรฐานสากลและเหมาะสม

กับลักษณะและประเภทของหนังสือที่มีอยู่ พิจารณาในการใช้วิธีการและเทคโนโลยีใหม่ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ ให้การฝึกอบรม การปฏิบัติงานของห้องสมุด คำเนินการและแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการจัดทำคู่มือ การปฏิบัติงานวิชาการ การศึกษาวิจัยต่าง ๆ ทางด้านบรรณารักษะ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ฝึกอบรม และให้คำปรึกษาแนะนำในการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่ระดับรองลงมา ตอบปัญหาและชี้แจง เรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับงานในหน้าที่ เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการต่าง ๆ ตามที่ได้รับแต่งตั้ง เข้าร่วมประชุมในการกำหนดนโยบายและแผนงานของถาวรราชการที่สังกัด และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

ในฐานะหัวหน้าหน่วยงาน นอกจากอาจปฏิบัติงานดังกล่าวข้างต้นบางแล้ว ยังทำหน้าที่กำหนดนโยบายการปฏิบัติงาน พิจารณาวางอัตรากำลังเจ้าหน้าที่และงบประมาณของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ติดตามประสานงาน วางแผน มอบหมายงาน วิจัยสั่งการ ควบคุมตรวจสอบ ให้คำปรึกษาแนะนำ ปรับปรุงแก้ไข ติดตามประเมินผล และแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานในหน่วยงานที่รับผิดชอบด้วย

ในฐานะผู้ช่วยหัวหน้าหน่วยงาน ทำหน้าที่ช่วยหัวหน้าหน่วยงานปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

บรรณารักษะ ๕ บริหารงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงานระดับกอง ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงานสูงมาก รับผิดชอบงานบรรณารักษะโดยควบคุมหน่วยงานหรือปฏิบัติงานบรรณารักษะในลักษณะผู้อำนวยการพิเศษ หรือผู้มีความรู้ความสามารถและความชำนาญงานเทียบได้ระดับเดียวกัน และปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจำนวนมาก และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความชำนาญพิเศษปฏิบัติงานบรรณารักษะ เช่นวางหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหนังสือและวัสดุทัศนวัสดุต่าง ๆ พิจารณากำหนดวิธีการและระเบียบปฏิบัติทางด้านวิชาการบรรณารักษะ เช่นการวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่หนังสือ การ

ทำบรรณานุกรม การทำครรชนี การทำสารสังเขป การให้บริการข่าวสารและแนะนำการศึกษา ค้นคว้าหนังสือ สิ่งพิมพ์ และสื่อความรู้อื่นๆ แก่ผู้ใช้ห้องสมุด ควบคุมตรวจสอบ การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน แนะนำและปรับปรุงโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน กำหนดโครงการ ฝึกอบรมและการศึกษา วิจัยทางด้านบรรณารักษศาสตร์ ติดต่อกับประสานงานกับห้องสมุดและสถาบันทางการศึกษาทั้งในและนอกประเทศ ให้คำปรึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์ สถาบันหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฝึกอบรมและให้คำปรึกษาแนะนำในการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่ระดับรองลงมา ตอบปัญหาและชี้แจงเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับงานในหน้าที่ เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการต่างๆ ตามที่ได้รับแต่งตั้ง เข้าร่วมประชุมในการกำหนดนโยบายและแผนงานของส่วนราชการที่สังกัด และในฐานะหัวหน้าหน่วยงาน นอกจากปฏิบัติงานดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังทำหน้าที่กำหนดนโยบายการปฏิบัติงาน พิจารณาวางอัตรากำลังเจ้าหน้าที่และงบประมาณของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ติดต่อกับประสานงาน วางแผน มอบหมายงาน วินิจฉัยสั่งการ ควบคุม ตรวจสอบ ให้คำปรึกษาแนะนำ ปรับปรุง แก้ไข ติดตามประเมินผล และแก้ปัญหาขัดข้องในการปฏิบัติงานในหน่วยงานที่รับผิดชอบด้วย และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

บรรณารักษ์ ๘ บริหารงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงานระดับกอง ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงานสูงมากเป็นพิเศษ รับผิดชอบงานบรรณารักษ์ โดยควบคุมหน่วยงานและปกครองอยู่ใต้งานบังคับบัญชาจำนวนมาก หรือปฏิบัติงานบรรณารักษ์ในลักษณะผู้เชี่ยวชาญหรือมีความรู้ความสามารถและความชำนาญงานเทียบได้ระดับเดียวกัน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ปฏิบัติงานบรรณารักษ์ที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญ เช่นวางหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหนังสือและวัสดุทัศนวัสดุต่างๆ พิจารณากำหนดวิธีการและระเบียบปฏิบัติทางด้านวิชาการบรรณารักษ์ เช่นการวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่หนังสือ การทำบรรณานุกรม การทำครรชนี การทำสารสังเขป การให้บริการข่าวสารและแนะนำการศึกษา ค้นคว้าหนังสือ สิ่งพิมพ์ และสื่อความรู้อื่นๆ แก่ผู้ใช้ห้องสมุด ควบคุมตรวจสอบการจัดทำคู่มือ

การปฏิบัติงาน แนะนำและปรับปรุงโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน วางแผนและ
 รับผิดชอบการกำหนดโครงการฝึกอบรมและการศึกษา วิจัยทางด้านบรรณารักษศาสตร์ ติดตาม
 ประสานงานกับห้องสมุดและสถาบันทางการศึกษาทั้งในและนอกประเทศ ให้คำปรึกษาทางด้าน
 บรรณารักษศาสตร์แก่สถาบันหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฝึกอบรมและให้คำปรึกษาแนะนำในการปฏิบัติ
 งานแก่เจ้าหน้าที่ระดับรองลงมา ตอบปัญหาและชี้แจงเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับงานในหน้าที่
 เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการต่าง ๆ ตามที่ได้รับแต่งตั้ง กำหนดนโยบายและแผนงานของ
 ห้องสมุด และในฐานะหัวหน้าหน่วยงาน นอกจากปฏิบัติงานดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังทำหน้าที่
 กำหนดนโยบายการปฏิบัติงาน พิจารณาวางอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่และงบประมาณของหน่วยงาน
 ที่รับผิดชอบ ติดตามประสานงาน วางแผน มอบหมายงาน วิเคราะห์งาน ควบคุม ตรวจสอบ
 ให้คำปรึกษาแนะนำ ปรับปรุงแก้ไข ติดตามประเมินผล และแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน
 ในหน่วยงานที่รับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย (ก.ม.) ได้กำหนดคุณสมบัติ
 เฉพาะตำแหน่งสำหรับบรรณารักษ์ ๓-๕ คือ ต้องเป็นผู้ได้รับปริญญาตรีหรือปริญญาโท หรือ
 ปริญญาเอก หรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าวุฒิเหล่านี้ ทางบรรณารักษศาสตร์ หรือทางอื่นที่ ก.ม.
 กำหนดว่าใช้ เป็นคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งนี้ได้

คุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งในการพิจารณาเลื่อนเป็นบรรณารักษ์ ๒ นั้น
 นอกจากจะมีคุณวุฒิตั้ง เช่นที่กำหนดไว้สำหรับบรรณารักษ์ ๓-๕ แล้ว ยังต้องเป็นผู้ได้ดำรง
 ตำแหน่งระดับ ๕ หรือที่เทียบเท่ามาแล้ว ๒ ปี จะต้องมีประสบการณ์ในงานบรรณารักษ์ หรือ
 งานอื่นที่เกี่ยวข้องมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปี

ผู้ที่ได้รับแต่งตั้ง เป็นบรรณารักษ์ ๓ จะต้องมีคุณวุฒิตั้ง เช่นเดียวกับบรรณารักษ์ ๓-๕
 และได้ดำรงตำแหน่งในระดับ ๒ หรือที่ ก.ม. เทียบเท่ามาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี หรือได้
 ดำรงตำแหน่งในระดับ ๕ หรือเทียบเท่ามาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี และจะต้องมีประสบการณ์
 ในงานบรรณารักษ์หรืองานอื่นที่เกี่ยวข้องมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปีในทั้ง ๒ กรณี

สำหรับการพิจารณาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ ๘ นั้น นอกจากจะเป็นผู้มีคุณสมบัติเกี่ยวกับบรรณารักษ์ ๓-๕ และมีประสบการณ์ในงานบรรณารักษ์เรื่องงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปีแล้ว จะต้องเป็นผู้ได้ดำรงตำแหน่งในระดับ ๗ หรือเทียบเท่ามาแล้ว หรือได้ดำรงตำแหน่งในระดับ ๖ หรือที่ ก.ม. เทียบเท่ามาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี

รายละเอียดของการกำหนดตำแหน่งต่าง ๆ ของบรรณารักษ์ ฎีกาเฉพาะหมวด

ในการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งจากการวิเคราะห์ของ ก.ม. ดังกล่าว โดยที่ความตามตัวอักษร น่าจะแสดงได้ว่าผู้เป็นตำแหน่งบรรณารักษ์ ๕ จะเลื่อนเป็นบรรณารักษ์ ๖ ได้ เมื่ออยู่ในตำแหน่งบรรณารักษ์ ๕ มาแล้ว ๒ ปี แม้จะไม่ได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยงาน แต่เป็นผู้ชำนาญการ และผู้ที่อยู่ในระดับ ๗ จะเลื่อนเป็นระดับ ๘ ก็กระทำไ้เช่นเดียวกัน ถ้าเจตนาของ ก.ม. เป็นเช่นนี้ก็นับได้ว่าเป็นเจตนาที่มุ่งเป็นคุณประโยชน์ต่อบรรณารักษ์ เพราะบรรณารักษ์อาวุโสที่มีความชำนาญและประสบการณ์พอก็สามารถขึ้นไปถึงระดับ ๘ ได้ และโดยอรรถประโยชน์เงินเดือนได้ กล่าวคือเงินเดือนขั้นต่ำของระดับ ๘ คือ ๓,๐๓๐ บาท เมื่อบรรณารักษ์ผู้นั้นทำงานครบ ๒ ปีจะได้รับเงินเดือน ๓,๔๒๐ บาท และถ้าบรรณารักษ์ผู้นั้นเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามเงื่อนไขที่ ก.ม. จะได้กำหนดต่อไป ผู้บังคับบัญชาเห็นสมควร ก็สามารถขอให้เลื่อนเป็นบรรณารักษ์ ๖ ได้ ซึ่งเงินเดือนขั้นต่ำของระดับ ๖ คือ ๕,๐๘๕ บาท ซึ่งเท่ากับจะได้กระโดดข้ามขั้นไปถึง ๒ ขั้น ส่วนในการเลื่อนจากรดับ ๗ ขึ้นเป็นระดับ ๘ นั้นก็สามารถได้ ๑ ขั้นโดยวิธีเดียวกันนี้

กรณีที่น่าสงสัยคือ บรรณารักษ์ในระดับ ๖ จะเลื่อนขึ้นเป็นระดับ ๗ นั้น ก.ม. ได้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบไม่ชัดเจนพอ โดยได้ระบุไว้ว่า "บริหารงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงานระดับกอง ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงานสูงมาก รับผิดชอบงานบรรณารักษ์ โดยควบคุมหน่วยงาน หรือปฏิบัติงานบรรณารักษ์ในลักษณะผู้ชำนาญการพิเศษ หรือผู้มีความรู้ความสามารถและความชำนาญงานเทียบได้ระดับเดียวกัน และปกครอง

ผู้ที่มีคุณวุฒิจำนวนมาก และปฏิบัติหน้าที่ได้ตามที่ได้รับมอบหมาย" เมื่อพิจารณาตามตัวอักษร ยังไม่กระจ่างชัดว่า ข้อความที่ขีดเส้นใต้ที่ขยายความถึงผู้อำนวยการพิเศษ กับผู้มีคุณวุฒิ ความสามารถและความชำนาญ เทียบใดระดับเดียวกัน หรือขยายความเฉพาะวรรคถึง เท่านั้น และข้อความว่า "ผู้มีคุณวุฒิความสามารถและความชำนาญ เทียบใดระดับเดียวกัน" ก็ไม่ทราบว่าหมายความว่าอย่างไร เพราะเหตุใดจึงได้ระบุไว้ และถ้าข้อความที่ขีดเส้นใต้ขยาย ความทั้งสองวรรคก็หมายความว่า ผู้ที่เป็นบรรณาธิการระดับ ๖ จะเลื่อนขึ้น เป็นบรรณาธิการ ระดับ ๗ ได้จะต้องเป็นบรรณาธิการที่เป็นผู้บริหารเท่านั้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นไปได้ เพราะแม้ บรรณาธิการระดับ ๗ จะเลื่อนขึ้นเป็นบรรณาธิการระดับ ๘ ก็ยังมีได้จำกัดไว้เช่นนั้น คือใน ลักษณะผู้อำนวยการก็เป็นบรรณาธิการระดับ ๘ ได้

เมื่อพิจารณาโดยละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่งต่าง ๆ ของบรรณาธิการ หรือ ของวิทยากร หรือที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่นที่ปฏิบัติงานในท้องสมุคคี ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้เป็น ตำแหน่งที่ให้บริการทางวิชาการ อยู่ในสายงานวิชาการเช่นเดียวกับอาจารย์ จะมีข้อนำ ดังเกตบางประการ เมื่อเปรียบเทียบตำแหน่งบรรณาธิการกับตำแหน่งอาจารย์ กล่าวคือ

๑. การจำแนกตำแหน่งของบรรณาธิการตั้งแต่ระดับ ๖ ขึ้นไป ใช้ระบบ พี.ซี. (P.C. - Position Classification) แต่การจำแนกตำแหน่งของอาจารย์ใช้ระบบ (R.C. (Rank Classification) ซึ่งมีชื่อเรียกเป็นอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ ตามลำดับ

๒. คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย (ก.ม.) ได้กำหนดให้ ผู้ เป็นอาจารย์มีวุฒิต่างๆ ตรี หรือเทียบเท่าในสาขาวิชาที่มีการสอนในมหาวิทยาลัยนั้นๆ ซึ่งสามารถจะเลื่อนขึ้นจนถึงตำแหน่งศาสตราจารย์ได้ถ้ามีคุณสมบัติและผลงานวิชาการอื่น ๆ ตามที่ ก.ม. กำหนด ในขณะที่ผู้มีวุฒิต่างๆ ตรี ตรีโท หรือปริญญาเอก หรือเทียบเท่า สาขาวิชาบรรณาธิการศาสตร์ จะมีตำแหน่งบรรณาธิการ ๓-๕ เท่านั้น นอกจากจะได้รับการแต่งตั้ง

เป็นผู้ชำนาญพิเศษ หรือรับผิดชอบเป็นหัวหน้าหน่วยงาน หรือเป็นผู้บริหาร ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้ย่อมจะมีจำนวนจำกัดในแต่ละห้องสมุด

๓. สำหรับอัตราเงินเดือน แม้จะได้กำหนดระดับเงินเดือนชั้นสูงของบรรณารักษ์ไว้ถึงระดับ ๘ เช่นเดียวกับอาจารย์ แต่มีข้อแตกต่างในการเลื่อนระดับเงินเดือนคือ ในระดับควบ (Deep class) ซึ่งบรรณารักษ์และอาจารย์มีคุณวุฒิและความรับผิดชอบในระดับเดียวกัน แต่อาจารย์จะได้รับเงินเดือนระดับ ๓ ถึง ๖ และจะได้รับถึงระดับ ๗ ถ้ามีผลงานเสนอ ในขณะที่บรรณารักษ์ได้รับเพียงระดับ ๓ ถึง ๕ ถ้าไม่ได้เปลี่ยนหน้าที่ หรือมีความรับผิดชอบในระดับหัวหน้าหน่วยงาน หรือผู้บริหาร

๔. อาจารย์จะได้รับการเลื่อนชั้น ยศ ในระหว่างช่วงเงินเดือนระดับต่าง ๆ ถ้ามีผลงานและคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ ก.ม. กำหนด พร้อมทั้งได้รับเงินเดือนขั้นกระโดดซึ่งตรงกับเงินเดือนขั้นต่ำสุดของตำแหน่งนั้น ๆ ดังตัวอย่าง

อาจารย์วุฒิปริญญาตรี เมื่อบรรจุใหม่ครั้งแรกเงินเดือนระดับ ๓ ชั้น ๑,๗๕๐ บาท เมื่อทำงานไปครบ ๖ ปี (ซึ่งเป็นคุณสมบัติตามเงื่อนไขเวลาที่จะเสนอผลงานเพื่อเลื่อนเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์) จะได้รับเงินเดือน ๒,๓๗๐ บาทและเป็นอาจารย์ระดับ ๔ ในช่วงเวลานี้ ถ้าอาจารย์มีผลงานวิชาการ เสนอและมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ ก.ม. กำหนดสำหรับการพิจารณาแต่งตั้งให้เป็นตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ผู้นั้นก็จะได้เลื่อนเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ ซึ่งอัตราเงินเดือนระดับต่ำของตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์คือ ซี.๕ ซึ่งมีเงินเดือนขั้นต่ำสุด ๓,๐๓๐ บาท อาจารย์ผู้นั้นก็จะกระโดดไปรับเงินเดือนในระดับ ซี.๕ ชั้น ๓,๐๓๐ บาท ซึ่งเป็นการข้ามขั้นไป ๔ ชั้น

จะเห็นได้ว่าผู้เป็นตำแหน่งอาจารย์นั้นถ้ามีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ ก.ม. กำหนดไว้ในการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตั้งแต่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ จนถึงศาสตราจารย์แล้ว ก็จะสามารถเลื่อนตำแหน่งและก้าวหน้าไปจนถึงระดับสูงสุด (ซี.๑๐) ได้ด้วยตัวของตัวเองทุกคนโดยไม่ต้องคำนึงถึงรูปแบบหรือลักษณะของหน่วยงานแต่อย่างใด

ในขณะที่ในสายงานบรรณารักษณ์ หัวหน้าหน่วยงานระดับกอง หรือในกรณีที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการ เท่านั้นจึงจะมีตำแหน่งเป็นบรรณารักษ์ ๖ และผู้บริหารระดับกองซึ่งมีผู้ได้บังคับบัญชาจำนวนมากเท่านั้นจึงจะได้เลื่อนเป็นระดับ ๗ ส่วนบรรณารักษ์ ๘ คือตำแหน่งผู้บริหารและผู้อำนวยการพิเศษ ซึ่งในกรณีเหล่านี้บรรณารักษ์ก็สามารถกระโดดข้ามขึ้นไปรับเงินเดือนในอัตราขั้นต้นของระดับนั้น ๆ ตามที่ได้รับแต่งตั้ง คือบรรณารักษ์ ๖ บรรณารักษ์ ๗ และบรรณารักษ์ ๘ ตามลำดับ แต่ตำแหน่งต่าง ๆ ดังกล่าวเมื่อยังอยู่ในห้องสมุด บรรณารักษ์ของรอโอกาส ไม่สามารถจะเลื่อนตำแหน่งด้วยตัวเองได้เหมือนอาจารย์ บรรณารักษ์กลุ่มใหญ่ จะได้รับเงินเดือนสูงสุดระดับ ๕ เท่านั้น

ขอแตกต่างในการกำหนดระดับเงินเดือนของบรรณารักษ์และอาจารย์ดังกล่าว จะทำให้เกิดปัญหาบางประการแก่บรรณารักษ์และสถาบันการศึกษานั้นโดยตรง คือ

๑. ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำสำหรับผู้ที่อยู่ในสายงานวิชาการด้วยกัน แม้ ก.ม. จะได้กำหนดอัตราเงินเดือนของบรรณารักษ์ไว้สูงถึงระดับ ๘ แต่จะมีบรรณารักษ์ซึ่งมีตำแหน่งผู้บริหารจำนวนเพียงส่วนน้อยที่จะได้รับผลตามนี้ บรรณารักษ์ส่วนใหญ่ซึ่งปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบตามที่ ก.ม. ได้วิเคราะห์และเป็นกลุ่มที่มีความจำเป็นในการดำเนินงานและบริการของห้องสมุดจะได้รับเงินเดือนสูงสุดเพียงระดับ ๕ เท่านั้น

๒. เกิดความเหลื่อมล้ำในระหว่างผู้มีวิชาชีพเดียวกัน สำเร็จวิชาบรรณารักษศาสตร์ เช่นเดียวกัน แต่ผู้เป็นอาจารย์ของภาควิชามีโอกาสก้าวหน้ากว่าผู้ที่เลือกประกอบอาชีพบรรณารักษ์อย่างเห็นได้ชัด ดังตัวอย่างผู้สำเร็จปริญญาเอกสาขาบรรณารักษศาสตร์ ถ้าต้องทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์เมื่อเริ่มบรรจุจะดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ ๕ และถ้ามีโอกาสดำรงตำแหน่งผู้บริหารหรือผู้อำนวยการ ก็จะได้รับเงินเดือนสูงสุดของระดับ ๕ เท่านั้น ความก้าวหน้าในอาชีพที่น้อยกว่าอาจารย์เช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนบรรณารักษณ์ที่มีคุณวุฒิสูง เพราะยอมมีผู้สมัครเป็นอาจารย์หรือประกอบอาชีพอื่นที่มีความก้าวหน้ามากกว่า ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ทำงานอยู่แล้วก็จะเสียขวัญ ขาดกำลังใจในการ

ปฏิบัติงาน ซึ่งจะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของห้องสมุดโดยตรง

๓. จากเหตุผลทั้ง ๒ ประการดังกล่าวแล้ว จะมีผลต่อเนื่องถึงการผลิตบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์อีกด้วย เพราะเมื่อความก้าวหน้าในอาชีพบรรณารักษณ์น้อยกว่า อาจารย์ ก็จะทำให้ขาดแรงจูงใจให้นักศึกษาที่มีระดับสติปัญญาสูง หันใจและเลือกเรียนวิชา บรรณารักษศาสตร์ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องคือการขาดแคลนบรรณารักษณ์

๔. จากการสืบบริหารมหาวิทยาลัยได้แก้ปัญหาโดยการพยายามจัดตั้งภาควิชา บรรณารักษศาสตร์ขึ้น เพื่อบริจบบรรณารักษณ์เป็นตำแหน่งอาจารย์มีชั่วโมงสอน นับเป็นการแก้ ปัญหาที่ทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมา ซึ่งก็เป็นปัญหาเดียวกันกับที่กล่าวแล้วคือ บรรณารักษณ์ที่ สอนก็จะมีความรู้สึกต่ำต้อยกว่าบรรณารักษณ์ที่ตำแหน่งอาจารย์ เมื่อมีหนทางที่จะย้ายไปอยู่ที่ อื่นได้ก็อาจจะทำ ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนบรรณารักษณ์อีกเช่นกัน

๕. ปัญหาขาดความร่วมมือที่ดีระหว่างอาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และ บรรณารักษณ์ ซึ่งจะต้องร่วมมือกันด้วยดีในการฝึกอบรมนิสิตนักศึกษาของภาควิชาฯ โดยอาศัย ห้องสมุด เป็นห้องปฏิบัติการ ทั้งนี้เพราะบรรณารักษณ์มีความสำคัญในการถ่ายทอดความชำนาญ ในการปฏิบัติงานภาคทฤษฎีและปฏิบัติให้แก่ นิสิตของภาควิชาฯ เมื่อขาดการร่วมมือที่ดีก็จะทำ ให้สิ้นเปลืองงบประมาณโดยใช้เหตุในการที่ภาควิชาฯ สร้างห้องปฏิบัติการบรรณารักษศาสตร์ขึ้น มาเอง

๖. ผู้ทำงานในห้องสมุดมิได้มีเฉพาะบรรณารักษณ์เท่านั้น แต่จะมีนักวิชาการอื่น ๆ อีก เป็นต้นว่า นักวิทยาศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งนักวิชาการเหล่านี้จะปฏิบัติงาน ในหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญในการทำสารสังเขป ทำครรชนี และงานแปล เป็นต้น ถ้าบุคคลเหล่านี้ สอนหนังสือในมหาวิทยาลัยก็จะมีตำแหน่งเป็นอาจารย์ แต่เมื่อทำงานในห้องสมุดก็จะได้รับการ พิจารณาจัดลำดับเช่นเดียวกับบรรณารักษณ์ เมื่อความก้าวหน้าและระดับเงินเดือนน้อยกว่า

อาจารย์ดังกล่าวแล้ว ก็จะนำให้ท่านนักวิชาการ เหล่านี้มาทำงานในทองสมุคยาก ซึ่งจะมีผลกระทบ ต่อบริการและประสิทธิภาพของทองสมุคโดยตรง

๗. จากปัญหาการขาดแคลนบรรณารักษ์ เพราะบรรณารักษ์ที่มีอยู่เดิม เปลี่ยนเอาไปหรือย้ายไปอยู่ที่อื่นซึ่งมีความกว้างกว่านั้น นอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการบรรจุคนใหม่แล้ว การเปลี่ยนบรรณารักษ์ใหม่อยู่เรื่อย ๆ ทำให้ขาดบรรณารักษ์ที่มีความชำนาญ และประสบการณ์ในการบริหาร และการให้บริการแก่ผู้ใช้ทองสมุคอีกด้วย ซึ่งจะมีผลต่อการศึกษาในสถาบันแห่งนี้โดยตรง

ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวจะเป็นผลกระทบต่อการเรียนการสอนของสถาบันนั้น ๆ โดยตรง เพราะความสำเร็จในการดำเนินงานทองสมุคขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของบรรณารักษ์เป็นส่วนรวม มิได้ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของแต่ละบุคคลดัง เช่น การสอนของอาจารย์ ฉะนั้น ความกว้างหน้าและขวัญของบรรณารักษ์กลุ่มใหญ่จึงย่อมมีความสำคัญที่สุด เพื่อที่จะขจัดปัญหาดังกล่าว และให้บรรณารักษ์กลุ่มใหญ่มีขวัญดี มีกำลังใจที่จะปฏิบัติงานให้ประสิทธิภาพสูงที่ประชุมบรรณารักษ์ทองสมุคมหาวิทยาลัยจึงเห็นสมควร เสนอผ่านสมาคมทองสมุคแห่งประเทศไทย ไปยังทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ เพื่อพิจารณาพบทวนใหม่ให้บรรณารักษ์ได้มีเงินเดือนระดับควบ (Deep Class) อยู่ในระดับเดียวกับอาจารย์คือ ระดับ ๓-๗

ข้อที่น่าสังเกตคือ การต่อสู้เรียกร้องของบรรณารักษ์เพื่อต่อรองให้ไ้ระดับสูง เช่นเดียวกับอาจารย์นั้น ได้มีข้อโต้แย้งโดย ก.พ. ซึ่งเกรงว่าหากให้บรรณารักษ์ในมหาวิทยาลัยมีระดับสูง จะเป็นการแย่งบุคลากรจากหน่วยงานที่ขึ้นกับ ก.พ. เพราะตำแหน่งบรรณารักษ์ในกรมกองต่าง ๆ ซึ่งใช้ระบบ พ.ช. นั้นจะมีเงินเดือนระดับต่ำกว่า โภชนันชนตำแหน่งบรรณารักษ์ในมหาวิทยาลัยจึงไม่ควรสูงกว่าระดับของบรรณารักษ์ใน ก.พ. แต่ลักษณะงานบรรณารักษ์ในมหาวิทยาลัยแตกต่างจากงานบรรณารักษ์ในกระทรวงทบวงกรมอื่น ๆ กล่าวคือเป็นงานที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับงานทางวิชาการ และความหมายของการสอนก็มีได้หมายความว่าเฉพาะการสอนอย่างเป็นทางการในทองเรียนเท่านั้น ทองสมุคเป็นหน่วยงานทาง

การสอนอย่างหนึ่ง และบรรณารักษ์ก็ทำหน้าที่สอนทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม จากข้อ
โต้แย้งของ ก.พ. เช่นนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดว่า ถ้าการต่อสู้ของบรรณารักษ์เพื่อให้ได้สถานภาพ
ในฐานะบรรณารักษ์ที่เทียบเท่ากับอาจารย์ไม่สำเร็จ ก็น่าจะพิจารณาว่าต่อสู้เพื่อให้ได้
สถานภาพเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโดยถือว่างานให้การศึกษาในห้องสมุด เป็นงานสอนดังที่
ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ และสมาคมศาสตราจารย์ในสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับ
รองในเรื่องนี้แล้ว ถ้าเป็นที่ยอมรับในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยแล้ว ปัญหาข้อโต้แย้ง
ของ ก.พ. ก็น่าจะหมดไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย